

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ιωάννης Γαλαντόμος · Δήμητρα Μελισσαροπούλου · Θωμαΐς Ρουσουλιώτη,
Ευάνθη Α. Παπανικόλα · Ευφροσύνη-Ζωή Γεωργίου · Φάνης Ζάγουρας · Νίκος Μαθιουδάκης

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ
η γλώσσα μας

Τετράδιο
εργασιών

Δ' δημοτικού

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Η γλώσσα μας

Δ΄ Δημοτικού

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Α΄ τεύχος

Επιστημονική Επιτροπή Αξιολόγησης

Συντονιστής / Αξιολογητής

Αξιολογητής

Αξιολογήτρια

Τεχνική Εμπειρογνώμονας

Επικουρική Εμπειρογνώμονας

**Υπεύθυνος του μαθήματος/γνωστικού
αντικειμένου στο πλαίσιο της Πράξης**

Παπακυπαρίσσης Αναχνώστης

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Χατζημπύρος Κωνσταντίνος

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Δαναβασίλη Στυλιανή

Εν ενεργεία Εκπαιδευτικός

Μαλάμου Ελένη

Πτυχιούχος Πληροφορικής

Καμβίσιου Σταματία

Διπλωματούχος Τεχνολογίας Γραφικών Τεχνών

Αθανάσιος Γιαννίκας, Σύμβουλος Α΄ ΙΕΠ

Μέλος της Επιστημονικής Ομάδας Έργου (ΕΟΕ) της Πράξης

Πράξη με τίτλο: «Συγγραφή, Αξιολόγηση και Ένταξη Διδακτικών Βιβλίων στο Μητρώο Διδακτικών Βιβλίων και στην Ψηφιακή Βιβλιοθήκη Διδακτικών Βιβλίων» με κωδικό ΟΠΣ 6010165 στο Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή» 2021-2027

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Σπυρίδων Δουκάκης

Πρόεδρος του Δ.Σ. του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Υπεύθυνη Πράξης

Πολυξένη Μπίλλα

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

Προϊσταμένη Τμήματος Β΄ Προγραμμάτων Σπουδών και Εκπαιδευτικού Υλικού

Αναπληρώτρια Υπεύθυνη Πράξης

Άννα-Αικατερίνη Λυκούρη

Σύμβουλος Α΄ του Ινστιτούτου Εκπαιδευτικής Πολιτικής

**«Με τη συγχρηματοδότηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης»
και το Πρόγραμμα «Ανθρώπινο Δυναμικό και Κοινωνική Συνοχή»**

ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ ΚΑΙ ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΥ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

Ιωάννης Γαλαντόμος, Δήμητρα Μελισσαροπούλου, Θωμαΐς Ρουσουλιώτη,
Ευάνθη Α. Παπανικόλα, Ευφροσύνη-Ζωή Γεωργίου, Φάνης Ζάγουρας, Νίκος Μαθιουδάκης

Η γλώσσα μας

Δ΄ Δημοτικού

ΝΕΑ ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ

ΤΕΤΡΑΔΙΟ ΕΡΓΑΣΙΩΝ

Α΄ τεύχος

ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ «ΔΙΟΦΑΝΤΟΣ»

Η γλώσσα μας | Δ' Δημοτικού

ΣΥΓΓΡΑΦΕΙΣ	Ιωάννης Γαλαντόμος , Καθηγητής Πανεπιστημίου Θεσσαλίας, Επιστημονικός Υπεύθυνος Δήμητρα Μελισσαροπούλου , Καθηγήτρια Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης Θωμαΐς Ρουσουλιώτη , Μέλος ΕΔΙΠ Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, Δρ Γλωσσολογίας Ευάνθη Α. Παπανικόλα , Σχολική Σύμβουλος, Δρ Γλωσσολογίας Ευφροσύνη-Ζωή Γεωργίου , Εκπαιδευτικός ΠΕ70 Φάνης Ζάγουρας , Εκπαιδευτικός ΠΕ70, Δρ Γλωσσολογίας Νίκος Μαθιουδάκης , Μέλος ΣΕΠ Ελληνικού Ανοικτού Πανεπιστημίου
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ	Δημήτρης Χαλκιόπουλος , Γραφίστας
ΣΕΛΙΔΟΠΟΙΗΣΗ	Άννα Πατρινού , Γραφίστρια
ΕΙΚΟΝΟΓΡΑΦΗΣΗ - ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΞΩΦΥΛΛΟΥ	Ευαγγελία Γουτιάνου , Εικονογράφος - Γραφίστρια
ΑΝΑΠΤΥΞΗ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ	Συγγραφική Ομάδα Στέφανος Γιασιράνης , Εκπαιδευτικός, Δρ Παιδαγωγικής Σταυρούλα Αντωνοπούλου , Εκπαιδευτικός, Δρ Γλωσσολογίας
ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΨΗΦΙΑΚΩΝ ΑΝΤΙΚΕΙΜΕΝΩΝ	Σταυρούλα Αντωνοπούλου , Εκπαιδευτικός, Δρ Γλωσσολογίας
ΣΧΕΔΙΑΣΜΟΣ ΕΡΩΝ	Δημήτρης Σεμιτέκολο , Γραφίστας - Σχεδιαστής Ιστοσελίδων
ΣΥΝΤΟΝΙΣΜΟΣ - ΓΕΝΙΚΗ ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ ΕΚΔΟΣΗΣ	Ελένη Καραντζόλα , Καθηγήτρια Πανεπιστημίου Αιγαίου

Περιεχόμενα

1. Πώς θα ήθελα το σχολείο μου;

1.1 Πώς είναι η ζωή στο σχολείο;.....	8
1.2 Πόσο δυνατή είναι η αγάπη για τη γνώση;	13
1.3 Είναι όλα τα σχολεία ίδια;.....	17
1.4 Τι θα ήθελα να αλλάξει στο σχολείο μου;.....	23

2. Ποια είναι η σημασία του αθλητισμού στη ζωή μας;

2.1 Γιατί τα παιδιά ασχολούνται με τον αθλητισμό;	26
2.2 Γιατί ο αθλητισμός είναι κοινωνικό φαινόμενο;.....	31
2.3 Τι χρειάζονται τα παιδιά για να ασχολούνται με τον αθλητισμό;.....	36
2.4 Γιατί να ξεκινήσω μια αθλητική δραστηριότητα;	39

3. Πόσο περιβαλλοντικά υπεύθυνα συμπεριφερόμαστε στον πλανήτη μας;

3.1 Πώς απειλείται η θαλάσσια ζωή;.....	44
3.2 Πώς μας επηρεάζει η κλιματική αλλαγή;	51
3.3 Πώς ενεργούμε για τη διάσωση του πλανήτη;	56
3.4 Πόσο εκπαιδευτήκαμε περιβαλλοντικά;	59

4. Τι γνωρίζουμε για το διάστημα;

4.1 Πού βρισκόμαστε στο διάστημα;.....	62
4.2 Γιατί ταξιδεύουμε στο διάστημα;.....	65
4.3 Τι γνωρίζουμε για τη σελήνη;	72
4.4 Πώς μπορούμε να γίνουμε κι εμείς «ταξιδιώτες του διαστήματος»;.....	76

Τα σύμβολα του βιβλίου

Αναπτύσσουμε τις δεξιότητές μας

Κατανοούμε προφορικά κείμενα		Κατανοούμε γραπτά κείμενα	
Παράγουμε προφορικό λόγο		Συνθέτουμε και γράφουμε κείμενα	

Χτίζουμε τη γραμματική και το λεξιλόγιό μας

Μαθαίνουμε νέα γραμματικά φαινόμενα		Εμπεδώνουμε όσα γνωρίζουμε	
Εμπλουτίζουμε το λεξιλόγιό μας		Μαθαίνουμε ορθογραφία	

Εργαζόμαστε μαζί στην τάξη

Συζητάμε στην τάξη		Δουλεύουμε στον ρυθμό μας	
Χωριζόμαστε σε ομάδες		Βλέπουμε τι μάθαμε	
Παρακολουθούμε βίντεο			

Θα μας βοηθήσουν και αυτά....

Παρατηρούμε τον βαθμό δυσκολίας των δραστηριοτήτων		
Διαβάζουμε τις στρατηγικές και σχεδιάζουμε τις κινήσεις μας		

ΕΝΟΤΗΤΑ

1

Πώς θα ήθελα
το σχολείο μου;

Μαθαίνουμε

για τις
οικογένειες
λέξεων και τις
σχέσεις των
λέξεων μεταξύ
τους

Μαθαίνουμε

για τις
γραμματικές
κατηγορίες και τη
λειτουργία τους
στον λόγο

Μαθαίνουμε

για τον
συλλαβισμό
των λέξεων και
την αποβολή
φωνηέντων

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Μαθαίνουμε:

- για την οικογένεια λέξεων γύρω από τη λέξη *μαθαίνω*

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Αναγνωρίζουμε:

- τις γραμματικές κατηγορίες (μέρη του λόγου)

Μαθαίνουμε:

- την ονομασία των συλλαβών των λέξεων

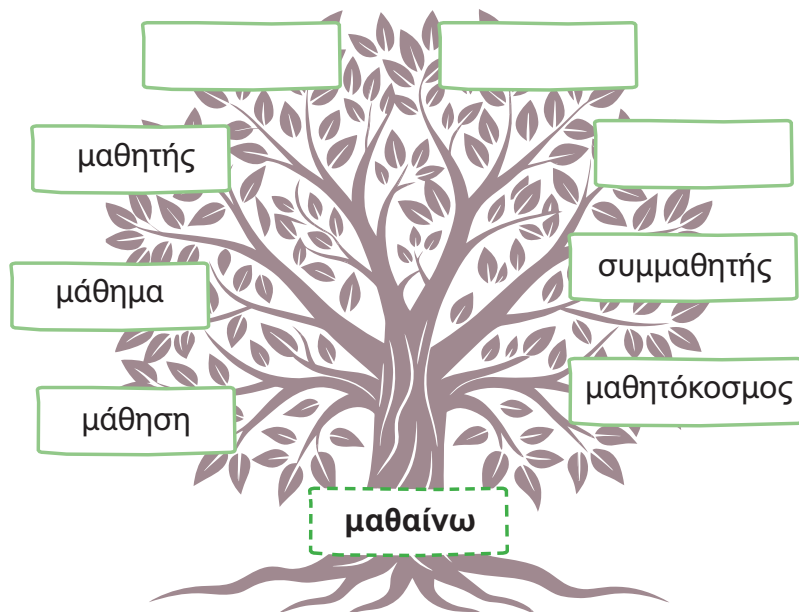
ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

A. Μαθαίνουμε για τις οικογένειες λέξεων

Στο πρώτο κείμενο της ενότητας 1 υπάρχει η πρόταση *Μαθαίνεις πράγματα για ό,τι μπορείς να φανταστείς!*

- 1 Στο δέντρο που ακολουθεί βλέπουμε την οικογένεια λέξεων που αναπτύσσεται γύρω από τη λέξη *μαθαίνω*. Ποιες λέξεις θα βάζατε στα κλαδιά του δέντρου που δεν έχουν λέξεις;

Οικογένεια λέξεων

2 Διαβάζουμε το εξής: Οι λέξεις (παράγωγες ή σύνθετες) που σχηματίζονται με βάση την ίδια απλή λέξη αποτελούν (μία) οικογένεια λέξεων.

Περισσότερα για τις παράγωγες λέξεις μαθαίνουμε στις ενότητες 2 και 3.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

A. Μαθαίνουμε την ονομασία των γραμματικών κατηγοριών

Οι γραμματικές κατηγορίες είναι δέκα.

Κάποιες γραμματικές κατηγορίες αλλάζουν μορφή μέσα στον λόγο και τις ονομάζουμε κλιτές (άρθρο, ουσιαστικό, επίθετο, αντωνυμία, ρήμα, κλιτή μετοχή), ενώ κάποιες άλλες μένουν πάντα ίδιες και ονομάζονται άκλιτες (επίρρημα, σύνδεσμος, πρόθεση, επιφώνημα).

3 Συνεργαζόμαστε και ενώνουμε καθεμία από τις λέξεις με την αντίστοιχη γραμματική κατηγορία, όπως στο παράδειγμα.

Λέξη	Γραμματική κατηγορία
η •	• ρήμα
εύκολος •	• επίθετο
προσεχτικά •	• αντωνυμία
διαβάζω •	• μετοχή
εμείς •	• επίρρημα
ότι •	• επιφώνημα
διαβασμένος •	• ουσιαστικό
από •	• άρθρο
ωχ •	• σύνδεσμος
βιβλίο •	• πρόθεση

1.1 Πώς είναι η ζωή στο σχολείο;

4 Χωριζόμαστε σε ομάδες. Υπογραμμίζουμε με διαφορετικό χρώμα μία λέξη από κάθε γραμματική κατηγορία που υπάρχει στο παρακάτω κείμενο. Η ομάδα που θα τελειώσει πρώτη είναι η νικήτρια. **Προσοχή: δεν υπάρχουν όλες οι γραμματικές κατηγορίες.**

Δυσκολεύεσαι να βρεις φίλους; Δοκίμασε να μπεις σε κάποιο όμιλο του σχολείου σου. Εκεί θα βρεις παιδιά από διάφορες τάξεις που έχουν τα ίδια ενδιαφέροντα με εσένα. Αν έχεις κάποια ιδιαίτερα ταλέντα, προσπάθησε να τα χρησιμοποιείς στο σχολείο και θα δεις πως σύντομα θα αρχίσεις να διασκεδάζεις κιόλας!

Αν έχεις προβλήματα με δασκάλους, μην τους φοβηθείς. Μίλησε ξεκάθαρα μαζί τους γι' αυτό που σε προβληματίζει ή μίλα με τους γονείς σου για το θέμα. Μπορεί να πρόκειται απλά για μια παρεξήγηση!

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Β. Θυμόμαστε ποια είναι τα βασικά μέρη της πρότασης και πώς ονομάζονται.

Υποκείμενο: αυτό για το οποίο γίνεται λόγος στην πρόταση

Ρήμα: αυτό που δηλώνει πως κάποιος κάνει κάτι ή βρίσκεται σε μία κατάσταση.

Αντικείμενο: αυτό στο οποίο μεταφέρεται η ενέργεια του ρήματος

Κατηγορούμενο: αυτό που φανερώνει τι κάνει, τι παθαίνει ή σε ποια κατάσταση βρίσκεται το υποκείμενο του ρήματος (συνήθως με τα ρήματα *είμαι* και *γίνομαι*).

Παράδειγμα 1: Η Άννα διαβάζει το βιβλίο

(**Ρήμα** = διαβάζει, **Υποκείμενο** = Η Άννα, **Αντικείμενο** = το βιβλίο)

Παράδειγμα 2: Ο Νίκος θα γίνει γιατρός.

(**Ρήμα** = θα γίνει, **Υποκείμενο** = Ο Νίκος, **Κατηγορούμενο** = γιατρός)

5 Διαβάζουμε ξανά τις δύο πρώτες παραγράφους του κειμένου (σελ. 12 & 13 από το Βιβλίο Μαθητή και αντιστοιχίζουμε τις φράσεις από την πρώτη στήλη με εκείνες από τη δεύτερη. **Προσοχή: δύο φράσεις από κάθε στήλη δεν αντιστοιχίζονται με καμία φράση.**

Ας σκεφτούμε τι είναι...	περισσότερα από όσα φαντάζεται.
Χωρίς μόρφωση και γνώσεις δεν μπορείς...	πιο ευχάριστο.
Στο σχολείο πηγαίνουν πολλοί μαθητές...	στον χώρο αυτό.
Στο σχολείο μπορεί κανείς να μάθει...	δεν παίρνουν μόνο γνώσεις από το σχολείο.
Οι μαθητές...	πολύ καλοί φίλοι.
Με πολλά παιδιά μπορούμε να γίνουμε...	τα μαθήματα και οι εργασίες.
Το διάβασμα με φίλους είναι	να κάνεις πολλά πράγματα.

Επαληθεύουμε τις απαντήσεις μας για την αντιστοίχιση φράσεων.

6 Ψάχνουμε ανάμεσα στις φράσεις της παραπάνω άσκησης σε ποια στήλη υπάρχει το **υποκείμενο**, το **αντικείμενο** και το **κατηγορούμενο** και τα υπογραμμίζουμε. Ανακοινώνουμε τις απαντήσεις μας στην τάξη.

Διαδραστικός εννοιολογικός χάρτης: Τα μέρη της απλής πρότασης. Συμπληρώνουμε ό,τι λείπει και γράφουμε τις δικές μας προτάσεις.

1.1 Πώς είναι η ζωή στο σχολείο;

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Γ. Μαθαίνουμε για τον συλλαβισμό των λέξεων.

Όταν γράφουμε, συνδυάζουμε τα διάφορα γράμματα μεταξύ τους, σχηματίζουμε συλλαβές και με αυτές λέξεις.

Τις λέξεις τις γράφουμε χωριστά τη μια από την άλλη. Για παράδειγμα στο δεύτερο κείμενο της ενότητας διαβάζουμε:

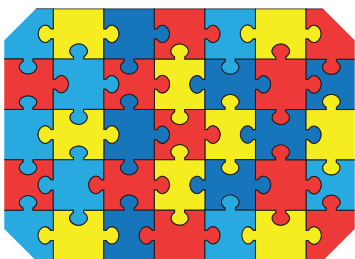
Κάποιες φορές το σχολείο φαίνεται να είναι ένας χώρος αφιλόξενος για τους μαθητές.

Οι λέξεις αποτελούνται από συλλαβές. Καθεμιά από τις *τρεις τελευταίες συλλαβές* της λέξης έχει το δικό της όνομα. Μήπως ξέρουμε ποιο είναι;

		Προπαραλήγουσα	Παραλήγουσα	Λήγουσα
α	φι	λό	ξε	νος
		3η	2η	1η

Ανάλογα με τον αριθμό συλλαβών, οι λέξεις μπορεί να είναι:

μονοσύλλαβες	και, το, ναι, γη	1 συλλαβή
δισύλλαβες	πά-νω, έ-λα, μα-μά	2 συλλαβές
τρिसύλλαβες	έ-λυ-σα, έ-χα-σα, κα-ρέ-κλα	3 συλλαβές
πολυσύλλαβες	τρα-πε-ζο-μά-ντη-λο, δει-νό-σαυ-ρος	Περισσότερες από 3 συλλαβές

Διερευνούμε τον αριθμό των συλλαβών κάθε λέξης

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Μαθαίνουμε:

- για τη διαφορά στη σημασία και στην ορθογραφία μεταξύ του δυ(σ) και του δι(σ)

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Μαθαίνουμε:

- για τις ονοματικές φράσεις
- για την αποβολή φωνηέντων

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

A. Μαθαίνουμε για τη διαφορά στη σημασία και στην ορθογραφία του δυ(σ) και δι(σ).

- 1 Στο δεύτερο κείμενο για τη Μπαλκίσα Τσαϊμπού διαβάζουμε την πρόταση «Δυστυχώς, η χώρα στην οποία ζούσε η Μπαλκίσα επέτρεπε στους γονείς να κανονίζουν γάμους για τις κόρες τους...». Συζητάμε για τη σημασία του δυ(σ) μπροστά από τη λέξη τύχη. Τι μπορεί να σημαίνει και γιατί γράφεται με ύψιλον δυ(σ) και όχι με γιώτα δι(σ);

Όταν το δυ(σ)-, γραμμένο με υ, χρησιμοποιείται για τον σχηματισμό λέξεων, τότε οι λέξεις αυτές δηλώνουν δυσκολία ή κακό αποτέλεσμα.

Αντίθετα, όταν το δι(σ)-, γραμμένο με ι, χρησιμοποιείται για τον σχηματισμό λέξεων, τότε οι λέξεις αυτές δηλώνουν ότι κάτι γίνεται ή υπάρχει δύο φορές.

- 2 Συμπληρώνουμε τις παρακάτω φράσεις με το γράμμα που λείπει έχοντας στον νου μας τη διαφορετική σημασία και ορθογραφία του δυ(σ) από το δι(σ).

Αν δυσκολευτούμε, χρησιμοποιούμε το λεξικό.

1. Αυτή η λέξη είναι δ_σύλλαβη.
2. Πρόκειται για ένα δ_σεπίλυτο πρόβλημα.
3. Οι πολιτικοί του αντίπαλοι τον δ_σφήμισαν.
4. Ο ηλικιωμένος ασθενής υποφέρει από δ_σπνοια.

Εκτός από έντυπο
λεξικό, μπορούμε να
χρησιμοποιήσουμε και
διαδικτυακό λεξικό.

Παίζουμε κρυπτόλεξο με λέξεις
που αρχίζουν με δυ(σ) και δι(σ)

1.2 Πόσο δυνατή είναι η αγάπη για τη γνώση;

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Β. Μαθαίνουμε για τις ονοματικές φράσεις.

Οι ονοματικές φράσεις έχουν ως **βασική** τους λέξη ένα ουσιαστικό (ο μαθητής) ή μια λέξη που αντικαθιστά το ουσιαστικό, π.χ. ένα επίθετο (ο άγνωστος) ή μια αντωνυμία (εμείς).

Οι ονοματικές φράσεις λειτουργούν ως:

1. **Υποκείμενα** του ρήματος,
π.χ. **Η καινούρια δασκάλα** παίζει βιολί.
2. **Αντικείμενα** του ρήματος,
π.χ. Η καινούρια δασκάλα παίζει **βιολί**.
3. **Κατηγορούμενα** του ρήματος,
π.χ. Η καινούρια δασκάλα είναι **μουσικός**.

Το υποκείμενο, το αντικείμενο και το κατηγορούμενο δεν χωρίζονται ποτέ με κόμμα (,) από το ρήμα.

Ρήματα είναι τα κλιτά μέρη του λόγου που το χρησιμοποιούμε για να εκφράσουμε μια ενέργεια ή κατάσταση. Το ρήμα είναι το πιο κεντρικό μέρος του λόγου, γιατί γύρω του χτίζουμε προτάσεις.
Π.χ. τρέχουμε

Ουσιαστικά είναι οι λέξεις που δηλώνουν πρόσωπα, ζώα, πράγματα, τόπους, ενέργειες, καταστάσεις, ιδιότητες. Π.χ. ο σκύλος

Επίθετα είναι οι λέξεις που συνοδεύουν τα ουσιαστικά και μας λένε κάθε φορά πώς ακριβώς είναι το ουσιαστικό, δηλαδή τι ποιότητα ή ιδιότητα έχει.
Π.χ. παιχνιδιάρης

Αντωνυμίες είναι κλιτές λέξεις που αντικαθιστούν ονοματικές φράσεις και κάνουν την ίδια «δουλειά» με αυτές. Π.χ. εγώ

Πριν κάνω την άσκηση διαβάζω για τις ονοματικές φράσεις στη γραμματική μου.

3 Συνεργαζόμαστε και στην τελευταία παράγραφο της ιστορίας «Δάσκαλος σε δύο ρόδες» υπογραμμίζουμε τις ονοματικές φράσεις. Στη συνέχεια ανακοινώνουμε τις απαντήσεις μας στην τάξη.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Γ. Διερευνούμε τη λειτουργία του επιθέτου

- 4 🟡 Ξαναδιαβάζουμε την ιστορία «Δάσκαλος σε δύο ρόδες» και χωρίζουμε σε δύο ομάδες τα επίθετα: σε αυτά που εκφράζουν τη γνώμη του συγγραφέα και σε εκείνα που περιγράφουν κάτι είναι αληθινό. Μπορούμε να βρούμε τουλάχιστον 5 επίθετα για κάθε ομάδα;

Γνώμη συγγραφέα	Κάτι αληθινό
μεγάλη αγάπη	παιδικό βιβλίο

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Δ. Μαθαίνουμε για την αποβολή φωνηέντων

- 5 📝 Ξαναδιαβάζουμε το παρακάτω απόσπασμα από τα Ψηλά βουνά και υπογραμμίζουμε τις λέξεις του κειμένου από τις οποίες πιστεύουμε ότι λείπει κάποιο φωνήεν.

Τα ψηλά βουνά: Ο Γεροθανάσης φοβάται μη δακρύσει

Τότε ο Δημητράκης ξετύλιξε το τετράδιο του Λάμπρου. -Κοίταξε, παππούλη, του 'πε, πώς έμαθε και γράφει. Εικοσιπέντε μέρες έχει που άρχισε την άλφα. Και όμως να πού έφτασε.

-Τ' είν' αυτά; Είπε ο παππούς. Γράμματα;

-Ναι, είναι γράψιμο του Λάμπρου· αυτά εδώ στο τέλος τα 'χει γράψει μοναχός του, με το χέρι του και με τον νου του.

- 6 🗣️ Συζητάμε σε ομάδες ποιο φωνήεν λείπει από κάθε λέξη και γιατί πιστεύουμε ότι συμβαίνει αυτό;

1.2 Πόσο δυνατή είναι η αγάπη για τη γνώση;

Όταν μια λέξη τελειώνει σε φωνήεν και η επόμενη αρχίζει από φωνήεν, τότε χάνεται είτε το τελικό φωνήεν της πρώτης λέξης είτε το αρχικό φωνήεν της δεύτερης λέξης, ανάλογα με το ποιο από τα δύο είναι πιο ασθενές, ενώ διατηρείται το ισχυρό φωνήεν.

Π.χ.: το όνομα → **τ' όνομα** (χάνεται το τελικό φωνήεν της πρώτης λέξης)

μου ήρθε μια ιδέα → μου **'ρθε** μια ιδέα (χάνεται το αρχικό φωνήεν της δεύτερης λέξης)

Στη θέση του φωνήεντος που χάνεται βάζουμε πάντα απόστροφο (')

7 Διαβάζουμε το παρακάτω απόσπασμα από *Τα Ψηλά Βουνά*. Τι παρατηρούμε; Βάζουμε απόστροφο; Αν όχι, γιατί συμβαίνει αυτό;

Ο Δημητράκης πήρε το τετράδιό του και του διάβασε αυτά τα λόγια, που ο Λάμπρος **τα είχε** γράψει μόνος του με γράμματα μεγάλα ίσαμε φασόλια...

Κάποιες φορές χάνεται (αποβάλλεται) ένα φωνήεν ανάμεσα σε δύο σύμφωνα.

Αυτό μπορεί να γίνει είτε μέσα στην ίδια λέξη (κορυφή → **κορφή**)

είτε στο τέλος μιας λέξης, όταν ακολουθεί λέξη που αρχίζει από σύμφωνο (φέρε το → **φερ' το**)

Η αποβολή φωνηέντων δεν είναι υποχρεωτική. Κάποιες φορές δεν συμβαίνει καθόλου!

8 Αξιοποιούμε το φαινόμενο της αποβολής φωνηέντων που μάθαμε και το εφαρμόζουμε στις παρακάτω φράσεις, όπως στο παράδειγμα.

από έξω	απ' έξω	φέρε το	φερ' το	τα έδωσα	τα 'δωσα
το είδα		φέρε τους		θα είναι	
το άκουσες		βάλε τα		μου ήρθε	
μου αρέσει		κόψε τα		του είπε	
το άλογο		πάρε τα		τα έφερε	
με έφερε		δώσε τα		το έβαλε	

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Μαθαίνουμε:

- για τις σχέσεις των λέξεων μεταξύ τους

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Μαθαίνουμε:

- κανόνες για την ορθογραφία των ρημάτων στην παθητική φωνή
- πώς χωρίζουμε τις λέξεις σε συλλαβές

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

A. Μαθαίνουμε για τις αντώνυμες και τις συνώνυμες λέξεις

1 Στο βασικό κείμενο της υποενότητας 3 διαβάζουμε τη φράση «Μερικές φορές το σχολείο είναι κλειστό λόγω κακών καιρικών συνθηκών...». Μπορούμε βρίσκοντας το αντώνυμο των λέξεων να γράψουμε την ίδια φράση με αντίθετη σημασία; Συνεργαζόμαστε με την ομάδα μας.

Αντώνυμα (αντίθετα) ονομάζονται οι λέξεις που έχουν αντίθετη σημασία.

Για παράδειγμα: *πάνω-κάτω, μέσα-έξω, ψηλός-κοντός, ανοίγω-κλείνω, μέρα-νύχτα.*

Παίζουμε και βρίσκουμε τις
αντώνυμες λέξεις.

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Εκτός όμως από τις αντώνυμες υπάρχουν και οι συνώνυμες λέξεις

1.3 Είναι όλα τα σχολεία ίδια;

Συνώνυμες ονομάζονται οι διαφορετικές λέξεις που έχουν περίπου την ίδια σημασία.

Πχ.: πετεινός-κόκορας, μπαμπάς-πατέρας, μαμά-μητέρα. Πολλές φορές οι συνώνυμες λέξεις χρησιμοποιούνται σε διαφορετικό πλαίσιο επικοινωνίας. Για παράδειγμα σε ένα επίσημο έγγραφο, όπως στον έλεγχο προόδου μας αναγράφεται: όνομα πατέρα και όνομα μητέρας.

2 Χωριζόμαστε σε ομάδες και συμπληρώνουμε τις συνώνυμες λέξεις στα παρακάτω κενά.

1. πλοίο =
2. βουλιάζω =
3. στοργικός =
4. παπάς =
5. θαρραλέος =
6. κοιτάζω =

Δεν ξεχνάμε ότι μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε λεξικά έντυπα ή ψηφιακά.

3 Στα ζεύγη συνώνυμων λέξεων, κυκλώνουμε τις λέξεις που ταιριάζουν σε επίσημο ύφος.

πετεινός	-	κόκορας
λευκός	-	άσπρος
μαμά	-	μητέρα
παπάς	-	ιερέας
άδειο	-	κενό
αεροσκάφος	-	αεροπλάνο
ανθοδοχείο	-	βάζο
άρρωστος	-	ασθενής
άγαμος	-	ανύπαντρος

Β. Μαθαίνουμε για τις ομώνυμες και τις παρώνυμες λέξεις

Ομώνυμα ονομάζονται οι λέξεις που προφέρονται το ίδιο αλλά έχουν διαφορετική σημασία.
π.χ.: σήκω και σύκο.

Παρώνυμα ονομάζονται οι λέξεις που μοιάζουν στην προφορά αλλά έχουν διαφορετική σημασία.
π.χ.: οι αμυγδαλές και οι αμυγδαλιές.

Τονικά παρώνυμα λέγονται οι παρώνυμες λέξεις που μπορείς να ξεχωρίσεις τη σημασία τους από τη θέση του τόνου.
π.χ. γέρος και γερός.

4 Επιλέγουμε την κατάλληλη ομώνυμη λέξη και τη γράφουμε στο κενό.

- Το (κουτή/κουτί) με τα παπούτσια είναι μέσα στη ντουλάπα.
- Η (λύρα/λίρα)..... είναι το επίσημο νόμισμα της Μεγάλης Βρετανίας.
- Ζήτησα από τον φίλο μου (δανικά/δανεικά) για την εκδρομή στην Αθήνα.
- Μου αρέσουν πολύ οι μακριές κοτσίδες (της/τις) Μαρίας.
- Μόλις με είδε ο Νίκος με ρώτησε (τι/τη)..... κάνω.
- Το (αίτημα/έτοιμα) έγινε δεκτό από τον δάσκαλο της τάξης μας.

5 Ξαναγράφουμε την πρόταση και διορθώνουμε τα λάθη στον τονισμό και την ορθογραφία των παρώνυμων λέξεων, εφόσον υπάρχουν.

1. Έπρεπε να κάνει εγχείριση στις αμυγδαλιές του.

2. Χωρίς επαγγελματική πυρά, δεν μπορούσε να βρει δουλειά.

3. Κάθε Πάσχα πηγαίνουμε με τους γονείς μου στην έξοχη.

4. Ήρθε εκτός στον αγώνα δρόμου.

1.3 Είναι όλα τα σχολεία ίδια;

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Γ. Μαθαίνουμε τους κανόνες συλλαβισμού

Οι λέξεις αποτελούνται από μικρά τμήματα που λέγονται συλλαβές.

Ο χωρισμός μιας λέξης σε συλλαβές λέγεται συλλαβισμός.

Τι προσέχουμε όμως όταν συλλαβίζουμε τις λέξεις;

Κανόνες συλλαβισμού

- 1 Κάθε συλλαβή πρέπει να έχει οπωσδήποτε ένα φωνήεν. π.χ. **χώ** – ρος
- 2 Ένα φωνήεν μπορεί να αποτελέσει και μόνο του συλλαβή σε μια λέξη. π.χ. η . Δύο συνεχόμενα φωνήεντα χωρίζονται, π.χ. **α** – **έ** – ρας
- 3 Ένα σύμφωνο, όταν βρίσκεται ανάμεσα σε δύο φωνήεντα, πηγαίνει μαζί με το δεύτερο φωνήεν. π.χ. **α-γά**-πη, **έ-χω**
- 4 Δύο όμοια σύμφωνα χωρίζονται πάντα στο συλλαβισμό, π.χ. **άμ** – **μος**, **σύν** – **νε** – **φο**, **φεγ** – **γά** – **ρι**
- 5 Δύο σύμφωνα δεν χωρίζονται, όταν από αυτά αρχίζει ελληνική λέξη. π.χ. **πα** – **τρί** – **δα** (τρ → **τρέ**νο)
- 6 Δύο σύμφωνα χωρίζονται, όταν απ' αυτά δεν αρχίζει ελληνική λέξη. π.χ. **γιορ** – **τή** (δεν υπάρχει ελληνική λέξη που ν' αρχίζει από ρτ...) Όταν έχουμε τρία ή περισσότερα σύμφωνα στη σειρά:
 - 7 α) Δεν χωρίζονται, όταν από τα δύο πρώτα σύμφωνα αρχίζει ελληνική λέξη, π.χ. **ε** – **χθ**ρός (υπάρχει ελληνική λέξη από **χθ** → χθες)
 - 8 β) Χωρίζονται, όταν από τα δύο πρώτα σύμφωνα δεν αρχίζει ελληνική λέξη. Στην περίπτωση αυτή το πρώτο σύμφωνο συλλαβίζεται με το προηγούμενο φωνήεν και τα άλλα δύο με το επόμενο φωνήεν, π.χ. **άν** – **θρω** – **πος** (δεν υπάρχει ελληνική λέξη που ν' αρχίζει από νθ...)
- 9 Τα δίψηφα φωνήεντα, οι δίφθογγοι και οι συνδυασμοί αυ και ευ δεν χωρίζονται. π.χ. **ου**-ρα-νός, **γái**-δα-ρος, **ναύ**-της
- 10 Τα δίψηφα σύμφωνα μπ, ντ, γκ, τσ, τζ, δεν χωρίζονται. π.χ. **κα** – **μπά** – **να**, **κα** – **τσι** – **κα**
- 11 Οι καταχρηστικές δίφθογγοι στον συλλαβισμό δεν χωρίζονται και αντιμετωπίζονται ως ένα φωνήεν. π.χ.: **πιά**-νω, **γυα**-λί, **ποιου**ς

Βλέπουμε περισσότερα παραδείγματα για τον συλλαβισμό

6 Συζητάμε σε ποιες περιπτώσεις χρειάζονται οι κανόνες συλλαβισμού.

7 Τι θα συνέβαινε στα γραπτά μας κείμενα, αν δεν υπήρχαν οι κανόνες συλλαβισμού;

8 Χωρίζουμε τις παρακάτω λέξεις σε συλλαβές.

βάρκα		αλεπού	
πυξίδα		ελέφαντας	
ζώνη		σοκολάτα	
μπριζόλα		χαρταετός	
κάστρο		κοτόπουλο	

9 Εντοπίζουμε και κυκλώνουμε τις λέξεις με τον σωστό συλλαβισμό. Στον κενό χώρο δίπλα τους χωρίζουμε σωστά σε συλλαβές τις υπόλοιπες λέξεις.

θά-λασ-σα		δέν-τρο	
καρ-πού-ζι		δώ-ρο	
δά-σος		μάσ-το-ρας	
γε-νναίος		αγ-ά-πη	
απ-λή-ρω-τος		κα-τσί-κα	
πέτ-ρα		ανθ-ο-δέ-σμη	

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Β. Εντοπίζουμε και μαθαίνουμε να γράφουμε σωστά τις καταλήξεις του ρήματος σε -μαι -με, -σαι, -σε -ται, -τε.

10 Στο παρακάτω απόσπασμα από το πρώτο κείμενο της 3ης υποενότητας που ακολουθεί, υπογραμμίζουμε τα ρήματα που έχουν κατάληξη σε -μαι, -με, -σαι, -σε, -ται, -τε.

Μερικές φορές το σχολείο είναι κλειστό λόγω κακών καιρικών συνθηκών ...αλλά το πάθος των μαθητών για γνώσεις δεν αποδυναμώνεται ποτέ. Οι δάσκαλοι εδώ βοηθούν, ενθαρρύνουν και εργάζονται πολύ σκληρά, για όλους τους μαθητές και τις μαθήτριες.

Όλοι και όλες έρχονται στο σχολείο πολεμώντας την πείνα, την φτώχεια, τις **αντίξοες καιρικές συνθήκες***... Η φτώχεια δεν τους εμπόδισε ... να μάθουν και ο ενθουσιασμός τους για την εκπαίδευση είναι αξιέπαινος παρ' όλες τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν στη ζωή τους.

1.3 Είναι όλα τα σχολεία ίδια;

Ξαναθυμόμαστε τις
καταλήξεις των ρημάτων

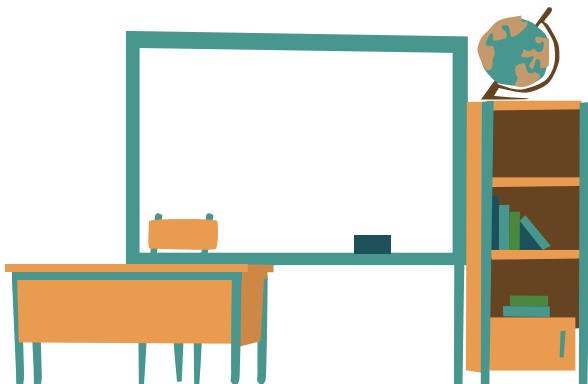
Σημειώνονται με κόκκινο χρώμα
οι καταλήξεις που κάποιες φορές
μας δυσκολεύουν.

τώρα (ενεστώτας)		χθες για λίγο (αόριστος)	
ντύνω	ντύνο μαι	έντυσα	ντύθηκα
ντύνεις	ντύνε σαι	έντυσες	ντύθηκες
ντύνει	ντύνε ται	έντυ σε	ντύθηκε
ντύνου με	ντυνόμαστε	ντύσαμε	ντυθήκαμε
ντύνε τε	ντύνε στε	ντύσατε	ντυθήκα τε
ντύνουν	ντύνονται	έντυσαν	ντύθηκαν

Περισσότερα για την κλίση των ρημάτων μπορείτε
να βρείτε στην επόμενη ενότητα.

11 Συμπληρώνουμε τις καταλήξεις των ρημάτων στις παρακάτω προτάσεις.

- Κάθε μέρα η Δάφνη σηκώνε..... στις 7 το πρωί για να πάει στο σχολείο.
- Όταν δεν έχω σχολείο, κοιμά..... μέχρι αργά.
- Κάθε Σάββατο έρχε..... στο σπίτι μου ένας φίλος μου για να παίξουμε.
- Η Μαρίνα άρχη..... να ξυπνήσει.
- Ντύνε..... βιαστικά για να πάει στο σχολείο.
- Χτες έκλει..... τα δέκα.
- Σκεφτήκα..... ποτέ να οργανώσε..... μια μουσική εκδήλωση στην τάξη σας;
- Έρχε..... σπίτι μου να παίξουμε;
- Μας δίνε..... για λίγο τη μπάλα σας;
- Πού έχου..... να πάμε σήμερα;

Βρίσκουμε τη σωστή
κατάληξη των ρημάτων

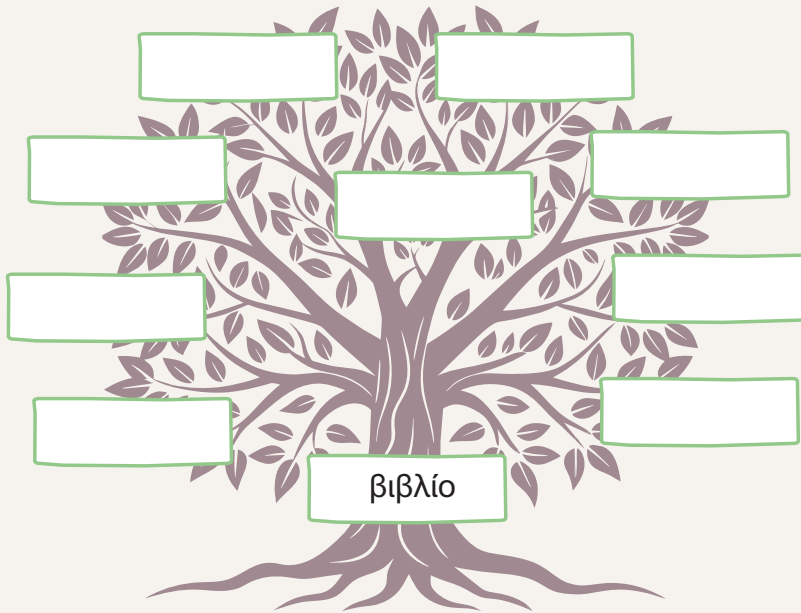
1.4

Επαναληπτική
υποενότητα

Τι θα ήθελα
να αλλάξει στο
σχολείο μου;

- 1 Φτιάχνουμε την οικογένεια λέξεων της λέξης «βιβλίο», αξιοποιώντας το ακόλουθο σχεδιάγραμμα.

Οικογένεια λέξεων

Επιλέγουμε την παρώνυμη λέξη
που συμπληρώνει την πρόταση

- 2 Σκεφτόμαστε και γράφουμε πώς αλλιώς θα μπορούσαν να είχαν αντιδράσει τα παιδιά στο πρώτο κείμενο της 3ης υποενότητας. Δίνουμε διαφορετικό τέλος στην ιστορία του δάσκαλου σε δύο ρόδες. Συνεχίζουμε τη φράση της τελευταίας παραγράφου χρησιμοποιώντας ρήματα, ουσιαστικά και επίθετα.

Τα παιδιά...

1.4 Τι θα ήθελα να αλλάξει στο σχολείο μου;

3 Γράφουμε δίπλα από κάθε φράση πώς θα γραφόταν αν συνέβαινε αποβολή φωνηέντων.

α. το αστέρι		β. μου έδωσε	
γ. μου αρέσουν		δ. μου είπες	
ε. δώσε τα		στ. του έτυχε	

4 Πόσο αναγκαίο είναι να εφαρμόζουμε τα ακόλουθα φαινόμενα στον γραπτό λόγο; Διαβάζουμε τις προτάσεις και τις τοποθετούμε στη σκάλα της αναγκαιότητας.

- A. Σωστός συλλαβισμός των λέξεων
- B. Ορθή γραφή των λέξεων
- Γ. Αποβολή φωνηέντων
- Δ. Χρήση συνώνυμων λέξεων

Πολύ αναγκαίο

Όχι και τόσο αναγκαίο

 Αυτο-αξιολόγηση

Βάλε ✓ σε ό,τι μπορείς να κάνεις πολύ καλά.
Σε αυτή την ενότητα έμαθα:

- τι είναι οι οικογένειες λέξεων
- ποιες είναι οι σχέσεις των λέξεων μεταξύ τους
- ποιες είναι οι γραμματικές κατηγορίες των λέξεων
- για τα βασικά μέρη της πρότασης
- για τις ονοματικές φράσεις
- για τον συλλαβισμό των λέξεων
- για την αποβολή των φωνηέντων

Εντοπίζουμε

2

Ποια είναι η σημασία του αθλητισμού στη ζωή μας;

Εντοπίζουμε

ξένες λέξεις σε ένα κείμενο και βρίσκουμε τη σημασία τους

Μαθαίνουμε

για τα ρήματα

Εξασκούμε

στην ορθογραφία ρημάτων και ουσιαστικών

Γιατί τα παιδιά
ασχολούνται
με τον
αθλητισμό;

2.1

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Αναγνωρίζουμε:

- ξένες λέξεις στην ελληνική γλώσσα

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Μαθαίνουμε:

- τους παρελθοντικούς χρόνους των ρημάτων

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Εντοπίζουμε ξένες λέξεις σε ένα κείμενο και βρίσκουμε τη σημασία τους

1 Στα κείμενα της πρώτης υποενότητας συναντήσαμε μερικές ξένες λέξεις που τις γράφουμε στα ελληνικά και τις χρησιμοποιούμε στον καθημερινό μας λόγο. Βρίσκουμε τη σημασία τους με τη βοήθεια του λεξικού της κοινής νεοελληνικής ή του διαδικτύου και την καταγράφουμε στον πίνακα:

χολ	
γκολ	
ματς	
ατζέντα	
α λα πολίτα	
Σπούτνικ	
σπορ	
ρινγκ (ριγκ)	
σορτσάκι (σορτς)	

Γλωσσάρι ξένων
λέξεων

2 Στις δύο παρακάτω στήλες υπάρχει μια ελληνική και μια ξένη ονομασία για κάποια αθλήματα. Μπορούμε να τις αντιστοιχίσουμε;

Καλαθοσφαίριση •

Πετοσφαίριση •

Αντισφαίριση •

Χιονοδρομία •

Χειροσφαίριση •

Πυγμαχία •

• Μποξ

• Χάντμπολ

• Σκι

• Τένις

• Βόλεϊ

• Μπάσκετ

Κουίζ για τα αθλήματα των
Ολυμπιακών αγώνων

3 Αντιστοιχίζουμε τις λέξεις των κειμένων της πρώτης υποενότητας του βιβλίου του μαθητή με τις σημασίες που αναζητήσαμε στο λεξικό:

τερπνά •

οδύνη •

φυλλοκάρδια •

δριμύτερος •

διερμηνέας •

ανεμοδούρα •

καταλυτικά •

επίτευξη •

• ψυχικός πόνος

• ευχάριστα

• πολύ δυνατός

• τα βάθη της καρδιάς

• μεταφραστής

• δείκτης ανέμου

• το να κατορθώνει κάποιος κάτι

• η επιτάχυνση καθοριστικών
εξελίξεων

2.1 Γιατί τα παιδιά ασχολούνται με τον αθλητισμό;

4 Μας αρέσουν τα αθλήματα; Βρίσκουμε όσα περισσότερα μπορούμε στο κρυπτόλεξο και στη συνέχεια αναζητούμε πληροφορίες για όσα δεν γνωρίζουμε:

Χ	Α	Ν	Τ	Μ	Π	Ο	Λ
Ο	Π	Ρ	Ε	Π	Ο	Σ	Π
Κ	Α	Ρ	Ν	Α	Δ	Κ	Υ
Ε	Λ	Β	Ι	Σ	Ο	Α	Γ
Ι	Η	Σ	Σ	Κ	Σ	Κ	Μ
Σ	Σ	Κ	Ρ	Ε	Φ	Ι	Α
Τ	Α	Ι	Σ	Τ	Α	Β	Χ
Ι	Π	Π	Α	Σ	Ι	Α	Ι
Β	Ο	Λ	Ε	Ι	Ρ	Ν	Α
Ο	Γ	Δ	Γ	Κ	Ο	Λ	Φ
Σ	Ε	Ρ	Φ	Ι	Ν	Γ	Κ
Δ	Τ	Ρ	Ι	Α	Θ	Λ	Ο

5 Στο 2ο κείμενο της υποενότητας συναντήσαμε τις εξής σύνθετες λέξεις με α' συνθετικό το «αυτός»: αυτοπειθαρχούν, αυτοπεποίθηση, αυτογνωσία, αυτοάμυνα. Προσπαθούμε να τις αντιστοιχίσουμε με τη σημασία τους:

αυτό + άμυνα •	• Η πίστη κάποιου στον εαυτό του
αυτό + πεποίθηση •	• Η άμυνα που εξασφαλίζουμε για τον εαυτό μας
αυτό + γνώση •	• Η ικανότητα ενός ατόμου να ελέγχει τον εαυτό του
αυτό + πειθαρχώ •	• Το να γνωρίζει κάποιος καλά τον εαυτό του

Τα ρήματα στους παρελθοντικούς χρόνους

Οι παρελθοντικοί χρόνοι είναι τρεις και μιλούν για πράξεις που έγιναν στο παρελθόν:

ΑΟΡΙΣΤΟΣ: δείχνει μια ενέργεια που έγινε στο παρελθόν και είχε συνοπτικό χαρακτήρα

ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ: δείχνει μια ενέργεια που γινόταν στο παρελθόν είτε εξακολουθητικά είτε επαναλαμβανόμενα

ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ: δείχνει μια ενέργεια που έγινε στο παρελθόν και που είχε ολοκληρωθεί πριν από κάποια άλλη χρονική στιγμή στο παρελθόν

6 Τα περισσότερα ρήματα στο κείμενο «Αρχίζει το ματς» που υπογραμμίσαμε στο βιβλίο του μαθητή ήταν σε παρελθοντικούς χρόνους. Ο σκοπός της συγγραφέα ήταν να αφηγηθεί γεγονότα που έγιναν στο παρελθόν. Τα παρακάτω ρήματα από το κείμενο του βιβλίου τα τοποθετούμε στη στήλη που ταιριάζουν:

(Πάτησε, πήραν, άρχιζε, τελείωνε, είχε δεχτεί, έπεσε, είχε υποφέρει, είχε δει, άρχισε, ψιθύριζε, αποκρυπτογράφησε, σημείωσε, είχε βαρυστομαχιάσει, είχε κάνει, έστριβε, τίναζε, ξανάπιανε)

ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ	ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ

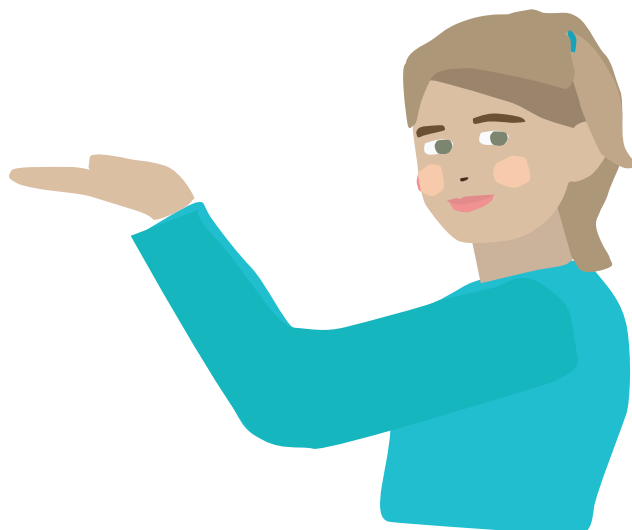
2.1 Γιατί τα παιδιά ασχολούνται με τον αθλητισμό;

7 Στη συνέχεια παίρνουμε τα ρήματα του Παρατατικού και τα γράφουμε στον Αόριστο και του Αορίστου στον Παρατατικό:

ΑΟΡΙΣΤΟΣ	ΠΑΡΑΤΑΤΙΚΟΣ

8 Συμπληρώνουμε τις προτάσεις με ρήματα στον σωστό παρελθοντικό χρόνο:

- Το τραυματισμένο πόδι του αθλητή τον όλη τη νύχτα και δεν ούτε λεπτό. (πονώ, κοιμάμαι)
- προθέρμανση πριν να τον αγώνα; (κάνω, αρχίζω)
- Δεν θα το πόδι σου, αν τον προπονητή σου. (χτυπώ, ακούω)
- Ο διαιτητής τη λήξη του αγώνα χωρίς να τις διαμαρτυρίες των ομάδων. (σφυρίζω, υπολογίζω)
- Ο δρομέας υπερβολικά λίγα μέτρα πριν τον τερματισμό. (κουράζομαι)

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Μαθαίνουμε:

- Ορθογραφία ρημάτων
- Συζυγίες, φωνές, ποιον και χρονική βαθμίδα ρημάτων

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Ορθογραφία των ρημάτων παθητικής φωνής στο συνοπτικό ποιόν ενεργείας στο παρελθόν (έμφαση στο παραγωγικό επίθημα -ηκ)

1 Η λέξη αθλητισμός προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη αθλητής και την κατάληξη -ισμός. Συμπληρώνουμε τις προτάσεις και βρίσκουμε λέξεις που ανήκουν στην ίδια οικογένεια:

- Ο αδερφός μου είναι ο πιο μαθητής της τάξης. Κερδίζει όλους τους συμμαθητές του στο τρέξιμο.
- Η Μαρία είναι της κολύμβησης με σπουδαίες επιδόσεις.
- Ο εξειδικευμένος γιατρός που μπαίνει στο γήπεδο, όταν τραυματίζεται κάποιος, λέγεται

ΑΘΛΗΤΙΣΜΟΣ:

2 Διαγράφουμε τις λέξεις που δεν ταιριάζουν με το νόημα της πρότασης:

- Αναβολικές ουσίες έχει χρησιμοποιήσει ο ένας στους δέκα Έλληνες έφηβους μαθητές με την **προτροπή** των γονιών τους και των προπονητών τους.

α. παραίνεση β. προσταγή γ. άγνοια

- Οι ραφές της μπάλας ήταν **τεζαρισμένες**

α. σχισμένες β. τεντωμένες γ. χαλαρές

- Περίπου 8 ώρες μετά την **εκκίνηση**, μπήκε για να τερματίσει ο 92χρονος Στέλιος Πρασσάς.

α. έναρξη β. παύση γ. αρχή

- Ο κ. Πρασσάς είναι ο **γηραιότερος** δρομέας του συγκεκριμένου αγώνα.

α. γρηγορότερος β. αργότερος γ. ο πιο ηλικιωμένος

2.2 Γιατί ο αθλητισμός είναι κοινωνικό φαινόμενο;

3 Στο κείμενο με τίτλο «Ντοπάρουν τα παιδιά τους» συναντήσαμε τα εξής ρήματα στην παθητική φωνή: *αγωνίστηκε, αποδεικνύεται, διενεργήθηκε*. Γράφουμε τα ρήματα με τη βοήθεια του δασκάλου/της δασκάλας μας στον παρακάτω πίνακα στο α' ενικό πρόσωπο στον Ενεστώτα και στον Αόριστο:

Ενεστώτας	Αόριστος

Κυκλώνουμε στα ρήματα του Αορίστου τα δύο γράμματα (επίθημα) - ηκ - που βρίσκουμε μετά το θέμα του Αορίστου. Τι παρατηρούμε;

4 Ας εξασκηθούμε λίγο στην ορθογραφία των ρημάτων στις παρακάτω προτάσεις:

- Οι φίλοι μου αγωνίστ..... χτες σε όλη τη διάρκεια του παιχνιδιού.
- Οι ασκήσεις αποδείχθ..... ευκολότερες από ότι περίμενα.
- Πέρυσι διενεργ..... πανελλήνιες έρευνες για τις μαθητικές επιδόσεις στη Γλώσσα.
- Παραδεχθ..... το λάθος σας μετά από πολλή σκέψη.
- Εξηγηθ..... οι απορίες μου από τη δασκάλα.
- Μετά την αποτυχία σου στις εξετάσεις αναλογίστ..... τις ευθύνες σου;
- Οι μαθητές που διακρίθ..... στον διαγωνισμό θα βραβευτούμε.
- Ελένη, αθλήθ..... την ημέρα του σχολικού αθλητισμού;

Αγωνίσματα αρχαίων ολυμπιακών αγώνων

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Γνωρίζουμε την κλίση ρημάτων α' και β' συζυγίας της ενεργητικής και παθητικής φωνής στις τρεις χρονικές βαθμίδες με τον συνοπτικό και συντελεσμένο τρόπο χρήσης του ρήματος

A. Οι συζυγίες των ρημάτων

Τα ρήματα, ανάλογα με τον τονισμό τους, τα χωρίζουμε σε δύο μεγάλες κατηγορίες που τις ονομάζουμε συζυγίες.

- Στην **α΄ συζυγία** ανήκουν τα ρήματα που στην οριστική του Ενεστώτα της Ενεργητικής Φωνής καταλήγουν σε -ω και τονίζονται στην παραλήγουσα, π.χ. *γράφω, διαβάζω, παίζω*.
Στην οριστική του Ενεστώτα της Παθητικής Φωνής καταλήγουν σε -ομαι, δηλαδή τονίζονται στην παραλήγουσα, π.χ. *γράφομαι, διαβάζομαι, παίζομαι*.
- Στη **β΄ συζυγία** ανήκουν τα ρήματα που στην οριστική του Ενεστώτα της Ενεργητικής Φωνής καταλήγουν σε -ώ και τονίζονται στην λήγουσα, π.χ. *αγαπώ, χτυπώ, θεωρώ*.
Στην οριστική του Ενεστώτα της Παθητικής Φωνής καταλήγουν σε -ιέμαι ή -ούμαι, δηλαδή τονίζονται στην παραλήγουσα, π.χ. *αγαπιέμαι, χτυπιέμαι, θεωρούμαι*.

5 Ας δοκιμάσουμε να αναγνωρίσουμε τη συζυγία κάποιων ρημάτων:

(*Αγωνίζομαι, αποδεικνύομαι, διενεργούμαι, παραδέχομαι, εξηγούμαι, αναλογίζομαι, διακρίνομαι, αθλούμαι, πατώ, παίρνω, αρχίζω, τελειώνω, δέχομαι, πέφτω, υποφέρω, αποκρυπτογραφώ, σημειώνω*)

A΄ συζυγία -ω	A΄ συζυγία -ομαι	B΄ συζυγία -ώ	B΄ συζυγία -ιέμαι/-ούμαι

2.2 Γιατί ο αθλητισμός είναι κοινωνικό φαινόμενο;

Β. Οι φωνές των ρημάτων

Τα ρήματα, ανάλογα με την κατάληξή τους, τα χωρίζουμε σε δύο μεγάλες κατηγορίες που τις ονομάζουμε φωνές: την **Ενεργητική** και την **Παθητική** φωνή.

- Στην Ενεργητική Φωνή ανήκουν τα ρήματα που καταλήγουν σε **-ω** ή **-ώ**, π.χ. *γράφω, διαβάζω, παίζω, αγαπώ, χτυπώ, θεωρώ*.
- Στην Παθητική Φωνή ανήκουν τα ρήματα που καταλήγουν σε **-ομαι**, **-ιέμαι** ή **-ούμαι**, π.χ. *γράφομαι, διαβάζομαι, παίζομαι, αγαπιέμαι, χτυπιέμαι, θεωρούμαι*.

6 Αναγνωρίζουμε τη φωνή των παρακάτω ρημάτων:

(*Αγωνίζομαι, αποδεικνύομαι, διενεργούμαι, παραδέχομαι, εξηγούμαι, αναλογίζομαι, διακρίνομαι, αθλούμαι, πατώ, παίρνω, αρχίζω, τελειώνω, δέχομαι, πέφτω, υποφέρω, αποκρυπτογραφώ, σημειώνω*)

Ενεργητική φωνή -ω	Ενεργητική φωνή -ώ	Παθητική φωνή -ομαι	Παθητική φωνή -ιέμαι/-ούμαι

Γ. Χρονική βαθμίδα των ρημάτων

Οι άνθρωποι διακρίνουν τον χρόνο σε τρεις βαθμίδες:

- Παρόν (αναφέρεται σε πράξη που γίνεται τώρα)
- Παρελθόν (πράξη που έχει γίνει)
- Μέλλον (πράξη που πρόκειται να γίνει)

Η γραμματική περιγραφή του ρήματος σε εννοιολογικό χάρτη

7 Στα ακόλουθα αποσπάσματα από κείμενα της ενότητάς μας γράφουμε δίπλα από κάθε ρήμα τη χρονική βαθμίδα (παρόν, παρελθόν, μέλλον):

- Ήταν Κυριακή, όλα τα παιδιά **είχαν επιστρέψει** από την Παρασκευή, όπως **προέβλεπε** η άδειά τους. Αλλά ο Κόκκας **επέστρεφε** πάντα τελευταίος.
- «Παλιότερα η μητέρα μου **ανησυχούσε** πολύ, **έκλαιγε** και **έλεγε** πως κανείς **δεν θα με παντρευτεί** αλλά τώρα μου **λέει** **να επικεντρωθώ** στην πυγμαχία».

Δ. Το ποιόν (τρόπος χρήσης) των ρημάτων

Τα ρήματα, ανάλογα με τον τρόπο που τα χρησιμοποιεί ο ομιλητής, φανερώνουν μια πράξη ως εξελισσόμενη ή τελειωμένη. Με βάση αυτή τη διάκριση κατατάσσουμε τους χρόνους των ρημάτων στην Οριστική σε τρεις κατηγορίες:

- **Μη συνοπτικό ποιόν** (εξακολουθητικό): μια πράξη γίνεται συνέχεια ή με επανάληψη
Χρόνοι: Ενεστώτας, Παρατατικός, Εξακολουθητικός Μέλλοντας
- **Συνοπτικό ποιόν**: μια πράξη έγινε ή θα γίνει χωρίς συνέχεια, επανάληψη
Χρόνοι: Αόριστος, Στιγμαιαίος Μέλλοντας
- **Συντελεσμένο ποιόν**: μια πράξη έχει ήδη γίνει
Χρόνοι: Παρακείμενος, Υπερσυντέλικος, Συντελεσμένος Μέλλοντας

8 Γράφουμε δίπλα από κάθε ρήμα το ποιόν του:

- Ήταν Κυριακή, όλα τα παιδιά είχαν επιστρέψει από την Παρασκευή, όπως προέβλεπε η άδειά τους. Αλλά ο Κόκκας επέστρεφε πάντα τελευταίος.
- «Παλιότερα η μητέρα μου ανησυχούσε πολύ, έκλαιγε και έλεγε πως κανείς δεν θα με παντρευτεί αλλά τώρα μου λέει να επικεντρωθώ στην πυγμαχία».

Τι χρειάζονται
τα παιδιά για να
ασχολούνται με τον
αθλητισμό;

2.3

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Μαθαίνουμε:

- λεξιλόγιο για τη διατροφή

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Μαθαίνουμε:

- τους παροντικούς χρόνους των ρημάτων

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Γνωρίζουμε το λεξιλόγιο της διατροφής των αθλητών

1 Στο κείμενο «Άσκηση και διατροφή στα παιδιά» υπάρχει συγκεκριμένο λεξιλόγιο για τη διατροφή. Ψάξαμε στο διαδίκτυο τη σημασία κάθε λέξης; Ελέγχουμε τι μάθαμε συμπληρώνοντας τις παρακάτω προτάσεις:

(βιταμίνες, πρωτεΐνες, υδατάνθρακες, ενυδάτωση, σίδηρος, ασβέστιο, μέταλλα, λιπαρά)

- Οι μαραθωνοδρόμοι πριν τους αγώνες τρώνε τροφές με πολλούς για να πάρουν την απαραίτητη ποσότητα ενέργειας.
- Το ψάρι και το κοτόπουλο είναι πλούσια σε που χρειάζονται για την ανάπτυξη του μυϊκού συστήματος.
- Το ελαιόλαδο μπορεί να δίνει πολλές θερμίδες αλλά έχει και πολλά καλά
.....
- Τα πορτοκάλια έχουν μεγάλη ποσότητα απόC.
- Το μέταλλο που βοηθά στην παραγωγή ερυθρών αιμοσφαιρίων είναι ο
- Το μέταλλο που βοηθά στο χτίσιμο των οστών και των δοντιών λέγεται
- Όταν δεν πίνουμε τη σωστή ποσότητα νερού δεν έχουμε καλή του οργανισμού μας.
- Ο σίδηρος και το ασβέστιο ανήκουν σε μια κατηγορία που ονομάζεται

Αντιστοιχίζουμε τα
εικονίδια των αθλημάτων

2 Ο Ελιούντ Κιπτσόγκε, ένας κορυφαίος μαραθωνοδρόμος από την Κένυα, τρέχει κάθε εβδομάδα για προπόνηση συνολικά 240 χιλιόμετρα. Αυτή η σκληρή καταπόνηση του οργανισμού απαιτεί και ειδική διατροφή. Μπορούμε να βρούμε τις διατροφικές του επιλογές, συμπληρώνοντας τις παρακάτω προτάσεις με τις κατάλληλες λέξεις από την παρένθεση:

(σπανάκι, τσάι, βιταμίνες, φρούτα, ίνες, μπανάνα, πατάτες, γάλα, δημητριακά, βρώμη, βοδινό, φασόλια, αυγά, ψωμί, μακαρόνια, λαχανικό, γιουρτι, νερό)

«Κατά τις δύσκολες μέρες, όπως τρεις ημέρες την εβδομάδα, πίνω τ....., τρώω μερικά φρ....., επίσης μια μπ..... και αυ..... για να αναπληρώσω την ενέργεια που έχασα και πάνω από όλα, να αποκαταστήσω τους σχισμένους ιστούς» Την ημέρα των αγώνων το πρωινό του είναι ακόμα πιο ελαφρύ, όπως γ..... με δ..... ή σκέτη β..... Για μεσημεριανό και βραδινό επιλέγει το ουγκαλί με άπαχο β..... κρέας και λίγο μαναγκού, ένα λ..... της χώρας που μοιάζει με σ....., πλούσιο σε β..... και φυτικές ί..... συνδυασμένο με φ..... και π..... Εκτός από το ουγκαλί ένα άλλο αγαπημένο του παραδοσιακό φαγητό είναι το τσαπάτι, άζυμο ψ....., ενώ όταν ταξιδεύει του αρέσει να τρώει μ..... Επίσης στη διατροφή του περιλαμβάνεται το μουρσίκ, γάλα που έχει υποστεί ζύμωση και έχει κιτρινωπό χρώμα με κομμάτια και γεύση σαν γ....., ενώ καταναλώνει περίπου τρία λίτρα ν..... καθημερινά.

Μαγκανά Αγγελική, 2023. Κιπτσόγκε: Η απλή διατροφή του κορυφαίου μαραθωνοδρόμου

Ο Έλιουντ
Κιπτσόγκε

3 Στο κείμενο «Λάβετε θέσεις» συναντάμε αρκετές μεταφορές. Ξαναγράφουμε τις παρακάτω προτάσεις που περιέχουν μεταφορές με δικά μας λόγια, προσπαθώντας να αποδώσουμε το νόημα που θα ήθελαν οι συγγραφείς:

- Τον αφήνουν οι δυνάμεις του.

- Νιώθω ότι κάθομαι σ' αναμμένα κάρβουνα.

- Τον έχει καταπιεί η ταραχή.

- Καρφώνω το βλέμμα μου στα πόδια του.

- Τα βήματα του είναι βαριά.

- Ο Αυστραλός είναι πραγματικά πολύ σκληρό καρύδι.

2.4

Επαναληπτική
υποενότητα

Γιατί να ξεκινήσω
μια αθλητική
δραστηριότητα;

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

1 Στα αθλήματα χρησιμοποιούνται πολλές ξένες λέξεις (ιδίως από την αγγλική γλώσσα), επειδή έχουμε εισαγάγει κάποια αθλήματα μαζί με τους όρους τους από τις χώρες που ανακαλύφθηκαν. Στις παρακάτω προτάσεις υπογραμμίζουμε τις ξένες λέξεις και αναζητούμε τις σημασίες τους στο Λεξικό της Κοινής Νεοελληνικής ή στο διαδίκτυο:

- Ο αγαπημένος μου ποδοσφαιριστής έκανε χατ τρικ. Όμως, το ένα γκολ δεν έπρεπε να μετρήσει γιατί ήταν οφσάιντ.
- Ο τερματοφύλακας προσπάθησε να μπλοκάρει την μπάλα αλλά αυτή τελικά κατέληξε κόρνερ.
- Ο κόουτς είδε το σκορ στο ταμπλό και αμέσως ζήτησε τάιμ άουτ από τη γραμματεία.
- Χάσαμε στο βόλεϊ γιατί το σερβίς της Γεωργίας σταμάτησε στο φιλέ.

2 Η λέξη διατροφή που συναντήσαμε στην τρίτη υποενότητα ανήκει στην οικογένεια λέξεων της λέξης τροφή. Βρίσκουμε από τις παρακάτω λέξεις ποιες είναι σύνθετες και ποιες παράγωγες:

Ανατροφή, τρέφομαι, διατροφικός, διατροφολόγος, τροφός, ευτραφής, τρόφιμο, ζωοτροφή

Σύνθετες	Παράγωγες

Πώς ξεχωρίζουμε τις παράγωγες από τις σύνθετες λέξεις; Διαβάζουμε τους κανόνες και ελέγχουμε αν συμπληρώσαμε σωστά την άσκηση.

- Μία λέξη είναι σύνθετη όταν αποτελείται από δύο λέξεις που μπορούν να χρησιμοποιηθούν αυτόνομα στον λόγο, π.χ. φίλο-λογος (φίλος και λόγος)
- Μία λέξη είναι παράγωγη όταν αποτελείται από μια λέξη και ένα επίθημα (κατάληξη), π.χ. μπαλ-άκι.

2.4 Γιατί να ξεκινήσω μια αθλητική δραστηριότητα;

3 Γνωρίζουμε καλά τα δικαιώματά μας στον αθλητισμό; Βρίσκουμε τις σωστές λέξεις από την παρένθεση και τις συμπληρώνουμε στις παρακάτω προτάσεις:

(περιβάλλον, πρωταθλητής, διασκέδαση, αθλείται, παιχνίδι, ξεκούρασης, ασφάλεια, προπονήσεις, προσωπικό, διαγωνισμούς, πιθανότητες επιτυχίας)

- 1) Το δικαίωμα στη και το
- 2) Το δικαίωμα να
- 3) Το δικαίωμα να έχει τον κατάλληλο χρόνο
- 4) Το δικαίωμα να επωφεληθεί από ένα υγιές
- 5) Το δικαίωμα στο να αθλείται με προς διαφύλαξη της δικής του.
- 6) Το δικαίωμα να περιβάλλεται και να προετοιμάζεται από εξειδικευμένο
- 7) Το δικαίωμα να παρακολουθεί προσαρμοσμένες στους σωστούς ρυθμούς.
- 8) Το δικαίωμα συμμετοχής σε προσαρμοσμένους στις διάφορες ηλικίες.
- 9) Το δικαίωμα να αντιμετωπίζει άλλους νέους που έχουν τις ίδιες
- 10) Το δικαίωμα στο να ΜΗΝ είναι

Τα αθλήματα των χειμερινών Ολυμπιακών αγώνων

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

4 Επιλέγουμε τα ρήματα του Παρατατικού και του Αορίστου από την άσκηση 6 στη σελίδα 29 και τα μετατρέπουμε στον Υπερσυντέλικο:

ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ

ΥΠΕΡΣΥΝΤΕΛΙΚΟΣ	

5 Συμπληρώνουμε τον πίνακα:

Ρήματα	Συζυγία	Φωνή	Χρονική βαθμίδα	ποιόν
Έχω αγαπήσει				
Πλένομαι				
Είχα δεθεί				
Εκτιμούσα				

6 🎯 Ας δοκιμάσουμε να αλλάξουμε τους χρόνους των ρημάτων της άσκησης 4 (σελ. 38) με παρελθοντικούς. Σκοπός μας είναι η αφήγηση να μοιάζει με αυτή στα κείμενα «Αρχίζει το ματς» και «Πόλη Παιδιών».

- Η καρδιά μου πιο δυνατά από ποτέ. Δεν την να κάνει έτσι.
- Ο Αργυρός δε μου, την ίδια αγωνία μ' εμένα. Τον η ταραχή.
- και τον Αυστραλό. Δεν πολύ. Τα βήματα του βαριά. πως με δυσκολία όρθιος.
- Τίποτε δεν ακόμα, όσο κι αν ο κόσμος που τον Έλληνα μπροστάρη.

2.4 Γιατί να ξεκινήσω μια αθλητική δραστηριότητα;

Αναστοχαζόμαστε

Βάζουμε ✓ σε ό,τι μάθαμε καλά:

Εντοπίζουμε ξένες λέξεις σε ένα κείμενο και βρίσκουμε τη σημασία τους.....

Μαθαίνουμε τους παροντικούς και τους παρελθοντικούς χρόνους των ρημάτων

Εξασκούμαστε στην ορθογραφία των ρημάτων παθητικής φωνής με τον συνοπτικό τρόπο χρήσης του ρήματος

Γνωρίζουμε την κλίση ρημάτων α' και β' συζυγίας της ενεργητικής και παθητικής φωνής στις τρεις χρονικές βαθμίδες με τον συνοπτικό και συντελεσμένο τρόπο χρήσης του ρήματος

Γνωρίζουμε το λεξιλόγιο της διατροφής των αθλητών

Πληροφορίες για τους αρχαίους Ολυμπιακούς αγώνες

έντοια

3

Πόσο περιβαλλοντικά υπεύθυνα συμπεριφερόμαστε στον πλανήτη μας;

Αναλύουμε

σύνθετες και παράγωγες λέξεις

Εμπλουτίζουμε

το περιβαλλοντικό μας λεξιλόγιο

Μαθαίνουμε

την κλίση και ορθογραφία α) ουσιαστικών και β) του επίθετου: ο πολύς -η πολλή- το πολύ

Αναγνωρίζουμε

τις προθέσεις

Πώς
απειλείται η
θαλάσσια ζωή;

3.1

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Αναγνωρίζουμε:

- τις σύνθετες λέξεις και τις αναλύουμε στα συστατικά τους
- ότι η ορθογραφία των λέξεων συνδέεται με την ιστορία τους

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Μαθαίνουμε:

- τα ουδέτερα ουσιαστικά σε -ος/-η και σε -υ
- την ορθογραφία και την κλίση του επίθετου: ο πολύς – η πολλή – το πολύ

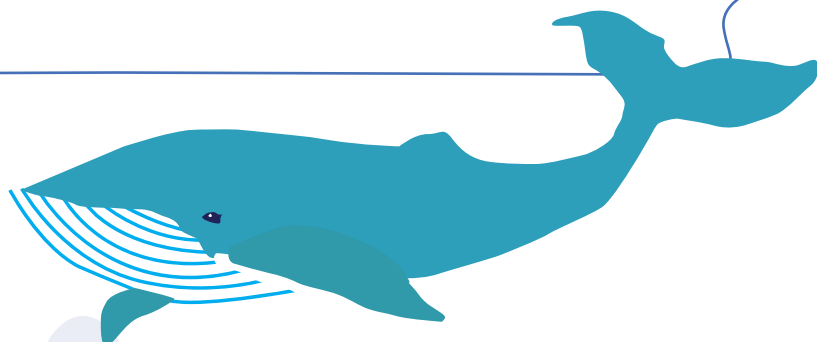
ΠΡΑΚΤΟΡΕΣ ΤΟΥ ΠΛΑΝΗΤΗ ΤΑ ΤΕΡΑΤΑ ΤΩΝ ΩΚΕΑΝΩΝ ΤΕΡΑΣ ΠΡΩΤΟ: Η ΨΑΡΟΣΚΟΥΠΤΑ

1 Στα αποσπάσματα από το κείμενό μας εντοπίζουμε και υπογραμμίζουμε σύνθετες λέξεις με τα: υπέρ-, παρά-, ψαρ- και ιχθυ-

- Η υπεραλίευση σημαίνει ότι έχουμε φαρέψει τόσο πολλά ψάρια, που ο πληθυσμός τους έχει γίνει πολύ μικρός.
- Είδη που τα έχουμε παρά-φαρέψει και σύντομα θα κινδυνεύουν με εξαφάνιση.
- ΟΥΦ, σαν να ήγθαμε (ήρθαμε) σε ψαγοταβέγνα (ψαροταβέρνα).
- Είναι το μεγαλύτερο αλιευτικό στον κόσμο, Η ΨΑΡΟΣΚΟΥΠΤΑ.
- Τα ψάρια που αγοράζει κανείς στο ιχθυοπωλείο ή στο σούπερ-μάρκετ έχουν και μια στάμπα που λέει ότι προέρχονται από βιώσιμο ψάρεμα.

Μάθε κι αυτό:

Το **ιχθυοπωλείο** ονομάζεται ψαράδικο και το **σούπερ-μάρκετ** υπεραγορά προϊόντων.

2 ● Σκεφτόμαστε με την ομάδα μας τέσσερις λέξεις με πρώτο συνθετικό το πρόθημα υπερ- και γράφουμε τέσσερις προτάσεις με αυτές.

•
•
•
•

Μπορεί να μας βοηθήσει και ένα λεξικό!

Τα **προθήματα δεν είναι ανεξάρτητα**, αλλά συνδυάζονται με άλλες λέξεις για το σχηματισμό νέων. Πολλά από αυτά προέρχονται από προθέσεις της αρχαίας ελληνικής. Ένα από τα πιο συνηθισμένα είναι το υπερ- = «πάνω από» ή «πάρα πολύ», π.χ. υπέρογκος (υπέρ+όγκος).

3 Χωρίζουμε τις λέξεις στα συστατικά τους και τις αντιστοιχίζουμε με την ερμηνεία τους.

υπερήρωας → υπέρ + ήρωας	•	→	• ήρωας με υπερδυνάμεις
υπεραλίευση →	•		• η υπερβολική κατανάλωση
υπερευαίσθητος →	•		• το υπερβολικό ψάρεμα
υπερκατανάλωση →	•		• υπερβολικά ευαίσθητος

4 ● Επιλέγουμε ποια από τις παραπάνω λέξεις μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε στις ακόλουθες προτάσεις και συμπληρώνουμε:

- «Δεν κλαίω από στενοχώρια, ούτε είμαι....., δύο κιλά κρεμμύδια καθάρισα!», είπε ο μάγειρας με δάκρυα στα μάτια.
- Καλό είναι να κάνουμε ανακύκλωση ρούχων και να ψωνίζουμε όσα χρειαζόμαστε για να αποφύγουμε την και τη σπατάλη χρημάτων.
- Ο Σούπερμαν ήταν ο πρώτος..... που είδα σε ταινία.
- Για να αποφύγουμε την..... πρέπει να μην ψαρεύουμε μεγαλύτερες ποσότητες ψαριών από αυτές που αναπληρώνονται με φυσικό τρόπο.

3.1 Πώς απειλείται η θαλάσσια ζωή;

Οι **σύνθετες λέξεις** αποτελούνται από περισσότερα συστατικά στοιχεία τα οποία λέγονται συνθετικά μέρη. Το πρώτο και δεύτερο συνθετικό μπορεί να είναι: ουσιαστικό, ρήμα, επίρρημα, επίθετο, μετοχή ή αριθμητικό.

Κρυπτόλεξο με την αρχαία ελληνική λέξη ιχθύς = ψάρι.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

α) τα ουδέτερα ουσιαστικά σε -ος/-η

Στο κείμενό μας η **Μαρί-Λουίζ** είπε, «από τώρα θα μαγειρεύουν μόνο ψάρια που ψαρεύονται στο σωστό **μέγεθος** και δεν ανήκουν σε απειλούμενο **είδος**».

Οι λέξεις **μέγεθος** και **είδος** μετακινούν τον τόνο στη **λήγουσα** στη γενική πληθυντικού, ανήκουν στα ουδέτερα **δικατάληκτα ισοσύλλαβα ουσιαστικά με ονομαστική ενικού σε -ος και ονομαστική πληθυντικού σε -η**. (Ονομάζονται δικατάληκτα τα ουσιαστικά που διαφοροποιούν δύο μόνο από τις καταλήξεις τους σε κάθε αριθμό. Ισοσύλλαβα ονομάζονται τα ουσιαστικά που έχουν παντού τον ίδιο αριθμό συλλαβών).

5 Ας δούμε όμως πώς κλίνονται τα συγκεκριμένα ουδέτερα ουσιαστικά σε -ος και ας συμπληρώσουμε την κλίση σύμφωνα με το παράδειγμα:

	Ενικός Αριθμός		Πληθυντικός Αριθμός	
Ονομαστική	το μέγεθος	το είδος	τα μεγέθη	τα είδη
Γενική	του μεγέθους		των μεγεθών	
Αιτιατική	το μέγεθος		τα μεγέθη	
Κλητική	- μέγεθος		- μεγέθη	

Τι παρατηρείτε σχετικά με την κλίση των παραπάνω ουσιαστικών;

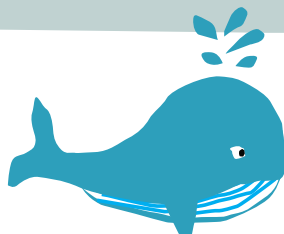
Ας μάθουμε κι αυτό:

Τα προπαροξύτονα (ουσιαστικά που τονίζονται στην τρίτη από το τέλος συλλαβή) κατεβάζουν τον τόνο στην **παραλήγουσα** (στη **δεύτερη από το τέλος συλλαβή**) στη **γενική ενικού** και στην **ονομαστική, αιτιατική και κλητική πληθυντικού**.

6 Με τον ίδιο τρόπο κλίνονται και τα ουσιαστικά: *το μέρος, το βέλος, το έδαφος, το άλσος, το μέλος, το πλήθος, το σκάφος, το σκεύος, το βρέφος, το γένος, το έθνος, το έτος, το κέρδος, το κήτος, το κράνος, το κράτος, το λίπος, το σμήνος, το τείχος, το τεύχος, το πέλαγος.*

Ας **προσπαθήσουμε** να συμπεριλάβουμε κάποια από αυτά σε μία μικρή ιστορία στο τετράδιό μας!

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

β) τα ουδέτερα σε –υ

Ο Ιάσωνας λέει στο κείμενό μας, «Πολλές φορές πιάνουν μέσα στα **δίχτυα** τους και άλλα είδη ψαριών».

Η λέξη **δίχτυα** είναι ο Πληθυντικός αριθμός του ουδέτερου ουσιαστικού το δίχτυ, το οποίο ανήκει στα παροξύτονα ουδέτερα σε –υ.

Το δίχτυ, το στάχυ και δάκρυ είναι εξαιρέσεις και γράφονται με –υ ενώ είναι ουδέτερα με κατάληξη σε –ι.

Ποια άλλα ουδέτερα ουσιαστικά σε –ι ανήκουν στις εξαιρέσεις αν και μπορεί να κλίνονται διαφορετικά; Θυμόμαστε ενδεικτικά: το βράδυ, το δόρυ, το οξύ

7 Παρατηρούμε την κλίση του ουσιαστικού **το δίχτυ** και κλίνουμε αντίστοιχα το ουσιαστικό **το βράδυ**.

	Ενικός Αριθμός		Πληθυντικός Αριθμός	
Ονομαστική	το δίχτυ	το βράδυ	τα δίχτυα	τα βράδια
Γενική	του διχτυού		των διχτυών	
Αιτιατική	το δίχτυ		τα δίχτυα	
Κλητική	- δίχτυ		- δίχτυα	

3.1 Πώς απειλείται η θαλάσσια ζωή;

8 Κυκλώνουμε τη σωστή ορθογραφία των λέξεων και συμπληρώνουμε τις παρακάτω προτάσεις:

- Μόλις έμαθε τα νέα, δάκρυα / δάκρια κύλησαν στο πρόσωπό του.
- Πολλές φορές δελφίνια πιάνονται στα δίχτια / δίχτυα των ψαράδων.
- Το χρώμα των σταχιών / σταχυών είναι χρυσοκίτρινο.
- Τα στάχια / στάχια ήταν αγαπημένο θέμα γνωστών ζωγράφων.
- Μπορούμε αντί για πλαστική σακούλα να χρησιμοποιούμε ένα δίχτι / δίχτυ για τα φρούτα μας.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

γ) Η ορθογραφία και η κλίση του επίθετου: ο πολύς – η πολλή – το πολύ

Το επίθετο αυτό κλίνεται ως εξής:

Ενικός αριθμός			
	Αρσενικό Γένος	Θηλυκό Γένος	Ουδέτερο Γένος
Ονομαστική	ο πολύς	η πολλή	το πολύ
Γενική	του πολύ / του πολλού	της πολλής	του πολύ / του πολλού
Αιτιατική	τον πολύ	την πολλή	το πολύ
Κλητική	-	-	-

Πληθυντικός αριθμός			
	Αρσενικό Γένος	Θηλυκό Γένος	Ουδέτερο Γένος
Ονομαστική	οι πολλοί	οι πολλές	τα πολλά
Γενική	των πολλών	των πολλών	των πολλών
Αιτιατική	τους πολλούς	τις πολλές	τα πολλά
Κλητική	-	-	-

9 Συμπληρώνουμε τα κενά με τις σωστές καταλήξεις και τονίζουμε:

α) πο..... αγάπη

β) πο..... ζώων

γ) πο..... φαγητό

δ) πο..... ψάρια

ε) πο..... κόσμος

στ) πο.....άνθρωποι

Μερικές Χρήσιμες Παρατηρήσεις:

Το επίθετο πολύς – πολλή – πολύ γράφεται:

- με δύο λάμδα (λλ) στο θηλυκό γένος στον Ενικό Αριθμό π.χ. πολλή αγάπη
- με δύο λάμδα (λλ) στον Πληθυντικό Αριθμό και στα τρία γένη.

Το επίρρημα πολύ δεν κλίνεται και συνοδεύει ρήματα, επιρρήματα, επίθετα ή μετοχές, π.χ. Κουράστηκα πολύ, πολύ ωραία τσάντα.

3.1 Πώς απειλείται η θαλάσσια ζωή;

10 Διαβάζουμε και υπογραμμίζουμε το επίθετο πολλές-πολλή-πολύ με διαφορετικό χρώμα από το επίρρημα πολύ.

«Έχουμε φαρέψει τόσο πολλά ψάρια, που ο πληθυσμός τους έχει γίνει πολύ μικρός».

«Πάρα πολλά ψάρια απειλούνται άμεσα με εξαφάνιση».

«Ο λόγος που πια δεν έχουμε πολλά ψάρια στη θάλασσα είναι απλός».

«οι άνθρωποι φαρεύουν πολλές φορές εντελώς ανεύθυνα».

«Να αγοράζουμε ψάρια στο σωστό μέγεθος και όχι όταν είναι πολύ μικρά».

11 Συμπληρώνουμε τα κενά με το επίθετο πολλές – πολλή – πολύ ή το επίρρημα πολύ.

- Νιώθω _____ κούραση σήμερα.
- Έχω _____ καιρό να μιλήσω στα ξαδέρφια μου. Θα τους τηλεφωνήσω σήμερα.
- Η επιτηρήτρια στις εξετάσεις μας είπε να δώσουμε _____ χρόνο για να διαβάσουμε τις οδηγίες συμπλήρωσης των κενών.
- Στην ημερήσια εκδρομή _____ παιδιά έπαιξαν κρυφτό.
- Στην εποχή μας _____ άνθρωποι ανακυκλώνουν τις μπαταρίες τους.
- Το σχολείο μας ανακαινίστηκε μετά από προσπάθειες _____ ετών.

Παίζουμε παιχνίδι με τον σωστό τύπο του επιθέτου πολλές – πολλή – πολύ

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Μαθαίνουμε:

- νέες λέξεις σχετικές με το περιβάλλον

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Μαθαίνουμε:

- τα αρσενικά ουσιαστικά σε -ος και σε -ωνας
- τα θηλυκά ουσιαστικά σε -η/ -εις

Συνέπειες της κλιματικής αλλαγής

- 1 Αντικαθιστούμε τις λέξεις στις παρενθέσεις με τις ακόλουθες:

βροχές, υπερβολική ζέστη, φωτιών, ζεστό, αλλάζουν, εκτεταμένες, άνοδος, μεταβολές.

- Σε ορισμένες περιοχές, ακραία καιρικά φαινόμενα και έντονες (βροχοπτώσεις) εμφανίζονται όλο και συχνότερα.
- Οι συχνότερες και εντονότερες ξηρασίες θα αυξήσουν τη διάρκεια και την ένταση της περιόδου των δασικών (πυρκαγιών).
- Καθώς το κλίμα γίνεται πιο (θερμό) τα χαρακτηριστικά των βροχοπτώσεων (μεταβάλλονται).
- Οι επιπτώσεις της κλιματικής αλλαγής, όπως η (αύξηση) των θερμοκρασιών της επιφάνειας της θάλασσας, η οξίνιση των ωκεανών και οι (αλλαγές) στα ρεύματα και τα χαρακτηριστικά των ανέμων θα μεταβάλουν σημαντικά τη φυσική και βιολογική σύνθεση των ωκεανών.
- Η αύξηση των βροχοπτώσεων για (παρατεταμένες) περιόδους θα οδηγήσει κυρίως σε υπερχειλίση ποταμών.
- Άλλες περιοχές δοκιμάζονται από (καύσωνες) και ξηρασίες μεγάλης έντασης.

Παίζουμε με το λεξιλόγιο του κειμένου
επιλέγοντας τις σωστές αντίθετες λέξεις

Κλιματική αλλαγή:
εικόνες και λεξιλόγιο

3.2 Πώς μας επηρεάζει η κλιματική αλλαγή;

2 Διορθώνουμε τις παρακάτω λέξεις ελέγχοντας την ορθογραφία τους μέσα από την πρώτη παράγραφο του κείμενου:

Οι κλιμακί αλαγί επιρεάζη
 ώλες της περιωχαίς..... του κόσμου.....
 Η πάγη στις πωλικαίς περιωχαίς
 λιόνουνκαι οιστάθμοι τις θάλασας αναιβένη

Το λεξιλόγιο της κλιματικής αλλαγής

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Αρσενικά ουσιαστικά σε **-ος** και σε **-ωνας**

Στο κείμενο: «Συνέπειες της κλιματικής αλλαγής» αναφέρεται ότι:

Οι **παγετώνες** λιώνουν.

Η άνοδος της στάθμης της θάλασσας θα αυξήσει **τον κίνδυνο** πλημμύρας και διάβρωσης γύρω από τις ακτές, με σημαντικές συνέπειες για **τους ανθρώπους**

Οι λέξεις με τα έντονα γράμματα ανήκουν:

- α) στα τρικατάληκτα ισοσύλλαβα αρσενικά προπαροξύτονα ουσιαστικά σε **-ος**
- β) στα περιεκτικά αρσενικά ουσιαστικά σε **-ωνας**

3 Παρατηρούμε την κλίση του ουσιαστικού **ο κίνδυνος** και κλίνουμε αντίστοιχα το ουσιαστικό **ο άνθρωπος** προσέχοντας τους τόνους.

	Ενικός Αριθμός		Πληθυντικός Αριθμός	
Ονομαστική	ο κίνδυνος	ο άνθρωπος	οι κίνδυνοι	οι άνθρωποι
Γενική	του κινδύνου		των κινδύνων	
Αιτιατική	τον κίνδυνο		τους κινδύνους	
Κλητική	- κίνδυνε		- κίνδυνοι	

Έτσι κλίνονται και τα αρσενικά ουσιαστικά: ο άνεμος, ο όροφος, ο διάδρομος, ο έμπορος, ο πόλεμος, ο δήμαρχος, κ.ά.

Μερικά προπαροξύτονα σε –ος «κατεβάζουν» τον τόνο στην παραλήγουσα σε τρεις πτώσεις: γενική ενικού, γενική πληθυντικού και αιτιατική πληθυντικού, όπως π.χ. στο ουσιαστικό ο κίνδυνος

Άλλα ουσιαστικά διατηρούν τον τόνο στην προπαραλήγουσα όπως π.χ. στο ουσιαστικό: ο αντίλαλος, ο ανήφορος, ο χωματόδρομος, ο ανεμόμυλος, κ.ά.

4 Σχηματίζουμε φράσεις βάζοντας το δεύτερο ουσιαστικό στη γενική ενικού ή πληθυντικού:

- Πολλή φασαρία ακούστηκε από το βάθος (ο διάδρομος)
- Τα καράβια είναι δεμένα στο λιμάνι του Πειραιά εξαιτίας των θυελλωδών (ο άνεμος)
- Το χρέος (ο/η Δήμαρχος) σύμφωνα με τους πολίτες είναι να «πρασινίσει» την πόλη του/της.
- Η Ολλανδία είναι η χώρα (ο ανεμόμυλος)
- Οι συνέπειες (ο πόλεμος) είναι καταστροφικές.

Παιχνίδι με τις πτώσεις και τον άνεμο

Παιχνίδι αντιστοίχισης με τα αρσενικά προπαροξύτονα σε-ος

5 Παρατηρούμε την κλίση του ουσιαστικού: **ο παγετώνας** και κλίνουμε αντίστοιχα το ουσιαστικό **ο αιώνας** προσέχοντας τους τόνους!

	Ενικός Αριθμός		Πληθυντικός Αριθμός	
Ονομαστική	ο παγετώνας	ο αιώνας	οι παγετώνες	οι αιώνες
Γενική	του παγετώνα		των παγετώνων	
Αιτιατική	τον παγετώνα		τους παγετώνες	
Κλητική	- παγετώνα		- παγετώνες	

3.2 Πώς μας επηρεάζει η κλιματική αλλαγή;

Μαθαίνουμε:

• Όλα τα αρσενικά προπαροξύτονα ουσιαστικά που τελειώνουν **σε -ώνας** και τονίζονται στο «ώ» γράφονται **με ωμέγα** π.χ. αιώνας, αγώνας, αμπελώνας, Μαραθώνας, παγετώνας, ελαιώνας.

Εξαίρεση: Μακεδόνας, Στρυμόνας, κανόνας, κηδεμόνας, αλαζόνας, ηγεμόνας

• Όλα τα κύρια και εθνικά προπαροξύτονα αρσενικά ουσιαστικά που τελειώνουν **σε -ωνας** και **ΔΕΝ** τονίζονται στο «ω» γράφονται **με ωμέγα** π.χ. Απόλλωνας, Πλάτωνας, Ιάπωνας

Εξαίρεση: Αγαμέμνονας, Αλιάκμονας, Φιλήμονας

• Όλα τα κοινά αρσενικά προπαροξύτονα ουσιαστικά που τελειώνουν **σε -ονας** χωρίς το «ο» να τονίζεται, γράφονται **με όμικρον** π.χ. γείτονας, πνεύμονας, άξονας

Εξαίρεση: καύσωνας, μεσαίωνας, θερμοσίφωνα

6 Συμπληρώνουμε «ο» ή «ω» και τονίζουμε τις λέξεις:

- καν...νας
- απατε...νας
- Αγαμεμν...νας
- Ιασ...νας
- χειμ...νας
- αρχιτεκτ...νας

Εξασκούμαστε **κι άλλο** στην ορθογραφία «ο» ή «ω»

7 Γινόμαστε Ντετέκτιβ Λαθών και διορθώνουμε τις λέξεις κυκλώνοντας τη λέξη με τη σωστή ορθογραφία:

Με τους κολλητούς μου Πλάτονα/Πλάτωνα και Ιάσωνα/Ιάσωνα πήγαμε μια εκδρομή στον ελαιώνα/ελαιόνα του παππού μου. Μόλις φτάσαμε, θυμήθηκα ότι δεν είχα κλείσει τον θερμοσίφωνα/θερμοσίφωνα που ήταν και περιβαλλοντικά άσκοπο που τον άνοιξα... τώρα που έχει καύσωνα/καύσωνα!!!

Χρησιμοποιούμε τον κειμενογράφο και ξαναγράφουμε την παράγραφο σωστά!

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

γ) Τα θηλυκά ουσιαστικά σε -η με ονομαστική πληθυντικού σε -εις προέρχονται από παλαιότερες μορφές της γλώσσας και κλίνονται ως εξής:

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	η πόλη	οι πόλεις
Γενική	της πόλης	των πόλεων
Αιτιατική	την πόλη	τις πόλεις
Κλητική	- πόλη	- πόλεις

8 Στο κείμενο «**Συνέπειες της κλιματικής αλλαγής**» συναντήσαμε τα παρακάτω θηλυκά ουσιαστικά. Μπορούμε να τα γράψουμε στην ονομαστική του πληθυντικού;

ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΕΝΙΚΟΥ	ΟΝΟΜΑΣΤΙΚΗ ΠΛΗΘΥΝΤΙΚΟΥ
η βροχόπτωση	οι βροχοπτώσεις
η επίπτωση	οι
η κρίση	οι
η εξάτμιση	οι

9 Συμπληρώνουμε τα κενά των προτάσεων με τον σωστό τύπο των θηλυκών ουσιαστικών:

- Οι _____ για τη ζωή μας πρέπει να είναι προσεκτικές. (απόφαση)
- Έμαθες τους συντελεστές της _____ ; (παράσταση)
- Ακραίες _____ αναμένονται μετά το τέλος του καύσωνα. (βροχόπτωση)
- Στο Λαογραφικό Μουσείο μάθαμε πολλά για τις _____ του τόπου μας. (παράδοση)
- Η _____ του ποταμού (υπερχειλίση) προκάλεσε μεγάλες ζημιές στις καλλιέργειες.

Αντιστοιχίζουμε τα ουσιαστικά σε -η με τη σωστή πτώση

Πώς
ενεργούμε για
τη διάσωση
του πλανήτη;

3.3

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

- Σύνθετες λέξεις με τη λέξη «ξανά»

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Μαθαίνουμε:

- για τα ουδέτερα σε -ν
- τις προθέσεις κοινές και λόγιες (απαρχαιωμένες)

Στο κείμενο «**Αλλάζουμε πίστα, ανεβαίνουμε επίπεδο**» η μαμά του Αχιλλέα αναφέρει ότι: «Χρειάζεται να **ξαναοργανώσουμε** την καθημερινότητά μας...»

Η λέξη **ξανά** μπροστά από το ρήμα **οργανώσουμε** είναι επίρρημα και σημαίνει **για μια ακόμη φορά, πάλι**

Χρησιμοποιείται για να δείξει την επανάληψη ως πρώτο συνθετικό σε πολλές λέξεις.

1 Ας φτιάξουμε σύνθετες λέξεις με το ξανά όπως το παράδειγμα:

- **ξανά** + **οργανώνω** = ξαναοργανώνω
- **ξανά** + **φεύγω** =
- **ξανά** + **αγοράζω** =
- **ξανά** + **παίρνω** =
- **ξανά** + **γυρίζω** =
- **ξανά** + **γεννιέμαι** =
- **ξανά** + **πλένω** =
- **ξανά** + **λέω** =

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Ουδέτερα ουσιαστικά σε -v

Επίσης, αναφέρεται ότι «ο Κωστής όλο και περισσότερο είναι ανήσυχος και προβληματισμένος για το **μέλλον** των εντόμων του».

Η λέξη μέλλον είναι ανισοσύλλαβο ουδέτερο ουσιαστικό σε -v.

Ας μάθουμε πώς κλίνεται:

	Ενικός αριθμός	Πληθυντικός αριθμός
Ονομαστική	το μέλλ ον	τα μέλλον τα
Γενική	του μέλλον τος	των μελλον τών
Αιτιατική	το μέλλ ον	τα μέλλον τα
Κλητική	- μέλλ ον	- μέλλον τα

Έτσι κλίνονται και τα ουδέτερα ουσιαστικά: το ενδιαφέρον, το καθήκον, το περιβάλλον, το ενδιαφέρον, το συμφέρον, το παρελθόν, το προϊόν, το παρόν.

2 Συμπληρώνουμε τις προτάσεις βάζοντας το ουσιαστικό στην κατάλληλη πτώση.

- Τα (ενδιαφέρον) μου είναι πολλά και διαφορετικά.
- Χρειάζεται να συμβουλευόμαστε τον πίνακα με τα συστατικά κάθε (προϊόν).
- Έχει πολλή αξία η γνώση του (παρελθόν).
- Κάθε μέρα σημειώνουμε τα (καθήκον) μελέτης.
- Υπερασπίστηκε τα (συμφέρον) του και δεν υποχώρησε.
- Η προστασία του (περιβάλλον) είναι καθήκον μας.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Προθέσεις κοινές και λόγιες (απαρχαιωμένες)

Οι προθέσεις ανήκουν στα άκλιτα μέρη του λόγου και μπαίνουν μπροστά από ουσιαστικά, επίθετα, αντωνυμίες, αριθμητικά και επιρρήματα για να δηλώσουν **τόπο, χρόνο, αιτία, τρόπο, προέλευση**, κ.ά.

π.χ. «Δεν κληρονομούμε τη γη **από** τους προγόνους μας».

3.3 Πώς ενεργούμε για τη διάσωση του πλανήτη;

Οι προθέσεις της νέας ελληνικής γλώσσας είναι:

α) Οι **κοινές**, που χρησιμοποιούνται πολύ συχνά:

κοινές προθέσεις

με, σε, για, ως, πριν, προς, σαν, αντί, από, δίχως, έως, κατά, μετά, μέχρι, παρά, χωρίς, εναντίον, εξαιτίας, ίσαμε, μεταξύ

π.χ. « Έτσι κάπως έμαθα **για** την Γκρέτα Τούνμπεργκ».

β) Οι **λόγιες** (ή **απαρχαιωμένες**), που προέρχονται από την αρχαία ελληνική γλώσσα και χρησιμοποιούνται συχνά σε στερεότυπες εκφράσεις:

λόγιες προθέσεις (απαρχαιωμένες)

ανά, άνευ, αμφί, διά, εις, εκ (εξ), εκτός, εν, ένεκα, εντός, επί, λόγω, περί, πλην, προ, συν, υπέρ, υπό, χάριν (χάρη).

π.χ. «Στεκόταν **επί** ώρες μπροστά στο κοινοβούλιο της Στοκχόλμης».

Στα Νέα Ελληνικά κάποιες από τις λόγιες προθέσεις **δεν εμφανίζονται** πάντοτε μόνες τους (ανεξάρτητες) αλλά **πριν από ρήματα** (π.χ. **υπο-γράφω**, **δια-γράφω**, λειτουργούν, δηλαδή ως προθήματα).

3 Μαζί με την ομάδα μας καταγράφουμε στο τετράδιό μας έξι (6) προθέσεις από το κείμενο «Αλλάζουμε πίστα, ανεβαίνουμε επίπεδο» και τις ανακοινώνουμε στην τάξη.

3.4

Επαναληπτική
υποεπρόταση

Πόσο
εκπαιδευτήκαμε
περιβαλλοντικά;

1 Στο κρυπτόλεξο εντοπίζουμε σύνθετες λέξεις με το **υπέρ-**, **ιχθυ-**, **ψαρ-**, **ξανά-** αλλά και σχετικές με το **περιβαλλοντικό** μας λεξιλόγιο:

Υ	Κ	Ι	Μ	Ψ	Ο	Φ	Υ
Π	Θ	Χ	Ε	Α	Ξ	Ξ	Π
Ε	Σ	Θ	Ν	Ρ	Ι	Κ	Ε
Ρ	Γ	Υ	Ι	Ο	Ν	Π	Ρ
Η	Ο	Ο	Σ	Σ	Η	Κ	Α
Ρ	Ν	Π	Ρ	Κ	Σ	Ο	Λ
Ω	Ο	Ω	Α	Ο	Η	Σ	Ι
Α	Σ	Λ	Α	Υ	Ι	Γ	Ε
Σ	Ο	Ε	Ι	Π	Ρ	Ν	Υ
Κ	Γ	Ι	Γ	Α	Ο	Λ	Σ
Λ	Ε	Ο	Β	Ρ	Ο	Χ	Η
Υ	Π	Ε	Ρ	Ο	Γ	Κ	Ο

Παίζουμε με
το υπερ-

2 Συμπληρώνουμε τα κενά με τα **ουσιαστικά** στην κατάλληλη πτώση:

- Στα.....(δίχτυ) πολλές φορές παγιδεύονται δελφίνια.
- Είναι μεγάλος ο αριθμός των απειλούμενων(είδος).
- Εξαιτίας της κλιματικής αλλαγής οι(παγετώνας) λιώνουν.
- Οι πολικές αρκούδες αντιμετωπίζουν(κίνδυνος) με την κλιματική αλλαγή.
- Ακραίες.....(βροχόπτωση) «πνίγουν» τον πλανήτη.
- Οι προβλέψεις για το.....(μέλλον) δεν είναι αισιόδοξες αν δεν κάνουμε όλοι και όλες μας από κάτι!

Επανάληψη στα ουσιαστικά σε -ος
(εννοιολογικός χάρτης)

3.4 Πόσο εκπαιδευτήκαμε περιβαλλοντικά;

3 Συμπλήρωσε τις προτάσεις πιο κάτω με το **επίθετο ο πολύς, η πολλή, το πολύ** ή με το **επίρρημα πολύ**.

- Χτες ξύπνησα πρωί. Δεν μπορούσα να μη σηκωθώ γιατί έκανε ζέστη.
- Έχω ιδέες για την καλύτερευση του περιβάλλοντος της γειτονιάς μου.
- Πόσο μου έλειψες, όταν πήγες διακοπές!
- κόσμος ανησυχεί για την υπερθέρμανση του πλανήτη.
- Έπεσε από λάθος ζάχαρη στον καφέ μου και δεν πίνεται.
- κουράστηκα με το δύσκολο έργο που ανέλαβα.

4 Εντοπίζουμε με τον διπλανό ή τη διπλανή μας τις **προθέσεις** στις παρακάτω προτάσεις και τις κυκλώνουμε:

- Μετά από έναν πολύωρο αγώνα σκάκι ο Δημήτρης παραδόθηκε άνευ όρων.
- «Μέχρι το 2050 θα υπάρχουν περισσότερα πλαστικά παρά ψάρια στη θάλασσα»!
- Θαυμάζω το έργο σου για την προστασία της χελώνας καρέτα-καρέτα.
- Στην Ανταρκτική επικρατούν θερμοκρασίες υπό του μηδενός.

5 Βάζουμε ✓ σε ό,τι μάθαμε καλά:

- να χρησιμοποιούμε **σύνθετες λέξεις** και να τις αναλύουμε στα (επιμέρους) συστατικά τους
- εμπλουτίσαμε το **περιβαλλοντικό λεξιλόγιό** μας και με **επιστημονικό λεξιλόγιο**
- Μάθαμε πώς κλίνονται και πώς γράφονται σωστά:
 - α) τα **αρσενικά ουσιαστικά** σε **-ος** και σε **-ωνας**
 - β) τα **θηλυκά ουσιαστικά** σε **-η**
 - γ) τα **ουδέτερα** σε **-ος**, σε **-υ**, σε **-v**
 - δ) το **επίθετο: ο πολύς – η πολλή – το πολύ**
- να αναγνωρίζουμε τις **προθέσεις κοινές και λόγιες** (απαρχαιωμένες)

Τι γνωρίζουμε
για το
διάστημα;

Μαθαίνουμε

το λεξιλόγιο του
διαστήματος

Γνωρίζουμε

τα επίθετα
και την
ορθογραφία
τους

Εξασκούμαστε

στην
ορθογραφία
των ρημάτων

Προσδιορίζουμε

δηλώνουμε
το ποσό με
επιρρήματα

Πού βρισκόμαστε στο διάστημα;

4.1

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Μαθαίνουμε λέξεις για το διάστημα

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Δηλώνουμε το ποσό με επιρρήματα

1 Μάθαμε το λεξιλόγιο του διαστήματος; Βρίσκουμε όσες περισσότερες λέξεις μπορούμε στο κρυπτόλεξο:

Δ	Ι	Α	Σ	Τ	Η	Μ	Α
Ι	Π	Σ	Ε	Λ	Η	Ν	Η
Α	Λ	Ρ	Ν	Ε	Δ	Υ	Υ
Σ	Α	Β	Ι	Τ	Ο	Ρ	Γ
Α	Ν	Σ	Υ	Μ	Π	Α	Ν
Σ	Η	Λ	Ι	Ο	Σ	Ρ	Ε
Τ	Τ	Ι	Σ	Σ	Α	Η	Ρ
Ε	Η	Π	Α	Σ	Ι	Σ	Μ
Ρ	Σ	Λ	Ε	Ι	Ρ	Ν	Η
Ι	Γ	Δ	Γ	Κ	Ο	Λ	Σ
Γ	Α	Λ	Α	Ξ	Ι	Α	Σ
Η	Κ	Ρ	Ο	Ν	Ο	Σ	Ο

2 Συμπληρώνουμε τα κενά με τις κατάλληλες λέξεις:

(συστήματος, βραχώδεις, αστέρι, αερίων, τροχιά, κυκλική, πάγου)

- Η _____ της Γης γύρω από τον Ήλιο είναι σχεδόν _____.
- Ο Δίας είναι γίγαντας _____ κι ο Ουρανός γίγαντας _____.
- Ο Ήλιος είναι ένα μεγάλο και φωτεινό _____.
- Οι πλανήτες και ο Ήλιος είναι μέρος του ηλιακού _____.
- Ο Ερμής και η Αφροδίτη είναι _____ πλανήτες.

Το τηλεσκόπιο
James Webb

Το ηλιακό
σύστημα

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Επιθετικός προσδιορισμός

Επιθετικός προσδιορισμός είναι μια λέξη, συνήθως επίθετο, που δίνει στη λέξη που προσδιορίζει μια συγκεκριμένη και μόνιμη ιδιότητα.

Ως επιθετικοί προσδιορισμοί χρησιμοποιούνται κυρίως:

- α) τα επίθετα, π.χ. Η Γη κινείται γύρω από τον Ήλιο σε μια σχεδόν **κυκλική** τροχιά.
- β) οι αντωνυμίες, π.χ. Υπάρχουν, άραγε, **άλλοι** πλανήτες στο διάστημα;
- γ) τα αριθμητικά, π.χ. Η Γη χρειάζεται περίπου **365** ημέρες για να κάνει μια πλήρη περιφορά γύρω από τον Ήλιο.
- δ) οι μετοχές, π.χ. Οι δύο πιο **απομακρυσμένοι** πλανήτες, ο Ουρανός κι ο Ποσειδώνας είναι γίγαντες πάγου.

3 🟡 Υπογραμμίζουμε τους επιθετικούς προσδιορισμούς:

- Η Γη είναι ένας πλανήτης του ηλιακού συστήματος, το οποίο δημιουργήθηκε πριν από 4,6 δισεκατομμύρια χρόνια.
- Ο Ουρανός είναι παγωμένος πλανήτης.
- Κάποιοι πλανήτες είναι φτιαγμένοι από βράχο.

4.1 Πού βρισκόμαστε στο διάστημα;

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Προσδιορισμός / δήλωση του ποσού με επιρρήματα

Στη νεοελληνική γλώσσα ένας τρόπος για να προσδιορίσουμε / δηλώσουμε το ποσό είναι με τη χρήση επιρρημάτων.

Τέτοιου είδους επιρρήματα είναι τα εξής: πολύ, λίγο, λιγάκι, λιγότερο, περισσότερο, αρκετά, σχεδόν, καθόλου, περίπου, πόσο, τόσο, όσο, κάμποσο κ.ά.

Αυτά τα επιρρήματα απαντούν στην ερώτηση **πόσο**;

Για παράδειγμα:

- Πόσο κοστίζει το μολύβι;
- Κοστίζει **περίπου** δύο ευρώ.

4 ➡ Στις παρακάτω προτάσεις από το κείμενο 1 του βιβλίου έχουμε αφαιρέσει τα επιρρήματα του ποσού. Τις διαβάζουμε και προσπαθούμε να κατανοήσουμε τη διαφορά στο νόημα από την έλλειψη των επιρρημάτων. Έπειτα συμπληρώνουμε το σωστό επίρρημα:

- Η Γη είναι ένας πλανήτης του ηλιακού συστήματος που περιλαμβάνει τον Ήλιο, το _____ μεγάλο και φωτεινό αστέρι, και ό,τι κινείται γύρω του.
- Το μέγεθος του είναι _____ μικρό μπροστά στο μέγεθος του σύμπαντος.
- Η Γη κινείται γύρω από τον Ήλιο σε μια _____ κυκλική τροχιά και χρειάζεται _____ 365 ημέρες για να κάνει μια πλήρη περιφορά.
- Η απόσταση Γης - Ήλιου είναι κάτι _____ από 150 εκατομμύρια χιλιόμετρα.
- Παλιότερα, θεωρούνταν πλανήτης και ο Πλούτωνας αλλά αποδείχτηκε ότι δεν ήταν _____ μεγάλος _____ πίστευαν οι επιστήμονες και υποβιβάστηκε σε πλανήτη – νάνο.
- Ο Δίας και ο Κρόνος είναι γιγάντιοι αέριοι πλανήτες, _____ μεγαλύτεροι σε μέγεθος από τους βραχώδεις πλανήτες.

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Παραθετικά ομαλών και μη ομαλών σχηματισμών του επιθέτου
(μονολεκτικός και περιφραστικός σχηματισμός)

Τα επίθετα έχουν τρεις βαθμούς: τον θετικό, τον συγκριτικό και τον υπερθετικό.

Ο **θετικός** βαθμός των επιθέτων δείχνει ότι το ουσιαστικό στο οποίο αναφέρεται το επίθετο έχει ένα χαρακτηριστικό γνώρισμα, π.χ. *Ο σκύλος μου είναι ζωηρός.*

Για να κάνουμε σύγκριση μπορούμε να χρησιμοποιήσουμε τα **παραθετικά** των επιθέτων, δηλαδή τον **συγκριτικό** βαθμό: π.χ. *ο σκύλος μου είναι ζωηρότερος από τον δικό σου*, και τον **υπερθετικό**: π.χ. *ο σκύλος μου είναι ζωηρότατος σε σχέση με τον δικό σου.*

1 Ένας τρόπος για να σχηματίσουμε τα παραθετικά των επιθέτων είναι να προσθέσουμε τις καταλήξεις **-ότερος, -η, -ο** στον συγκριτικό βαθμό και **-ότατος, -η, -ο** στον υπερθετικό. Ας εξασκηθούμε στα παρακάτω επίθετα:

Θετικός	Συγκριτικός	Υπερθετικός
τίμιος		
εύκολο		
ωραία		
νέος		
ισχυρό		
γνήσια		

Εννοιολογικός χάρτης με τα παραθετικά των επιθέτων

Ο συγκριτικός βαθμός μπορεί να σχηματιστεί μονολεκτικά ή περιφραστικά:
π.χ. *ο σκύλος μου είναι **ζωηρότερος** από τον δικό σου*, ή *ο σκύλος μου είναι **πιο ζωηρός** από τον δικό σου*

4.2 Γιατί ταξιδεύουμε στο διάστημα;

2 Σχηματίζουμε στον παρακάτω πίνακα τον συγκριτικό βαθμό των επιθέτων μονολεκτικά και περιφραστικά (με περισσότερες από μία λέξεις):

Θετικός	Συγκριτικός με μια λέξη	Συγκριτικός με περισσότερες λέξεις
άγριος		
έξυπνη		
γρήγορο		
δυνατή		
φωτεινό		

Ο υπερθετικός βαθμός διακρίνεται σε σχετικό και απόλυτο και επίσης μπορεί να σχηματιστεί μονολεκτικά ή περιφραστικά:

π.χ. **Σχετικός υπερθετικός**: ο σκύλος μου είναι **ο ζηρρότερος**,
ή ο σκύλος μου είναι **ο πιο ζηρρός**

π.χ. **Απόλυτος υπερθετικός**: ο σκύλος μου είναι **ζηρρότατος**,
ή ο σκύλος μου είναι **πολύ ζηρρός**

3

Στο κείμενο 4 του βιβλίου συναντήσαμε αρκετά επίθετα. Στο παρακάτω απόσπασμα τα υπογραμμίζουμε και στη θέση τους βάζουμε τα παραθετικά τους. Αν δυσκολευόμαστε να χρησιμοποιήσουμε τον μονολεκτικό τύπο, βάζουμε τον περιφραστικό. Τι αλλάζει στο νόημα του κειμένου;

Η Space Perspective ωστόσο προετοιμάζει τους επιβάτες της για ένα άνετο και ασφαλές ταξίδι στην άκρη της στρατόσφαιρας με το Spaceship Neptune. Το συγκεκριμένο σκάφος έχει σχεδιαστεί για να προσφέρει στους επιβάτες πολύ χώρο, ώστε να κινούνται καθώς θα απολαμβάνουν πανοραμικές θέες 360 μοιρών στο διάστημα, όσο διαρκεί το πολυτελές ταξίδι τους.

4.2 Γιατί ταξιδεύουμε στο διάστημα;

Κάποια επίθετα έχουν ανώμαλα παραθετικά, δηλαδή δεν σχηματίζουν τα παραθετικά τους με τους τρόπους που παρουσιάσαμε. Τέτοια επίθετα περιέχονται στον παρακάτω πίνακα. Τα διαβάζουμε και προσέχουμε την ορθογραφία τους:

Θετικός	Συγκριτικός		Σχετικός υπερθετικός		Απόλυτος υπερθετικός	
	Μονολεκτικά	Περιφραστικά	Μονολεκτικά	Περιφραστικά	Μονολεκτικά	Περιφραστικά
πολύς	περισσότερος	πιο πολύς	ο περισσότερος	ο πιο πολύς	πλείστος	πάρα πολύς
λίγος	λιγότερος	πιο λίγος	ο λιγότερος	ο πιο λίγος	ελάχιστος	πολύ λίγος
καλός	καλύτερος	πιο καλός	ο καλύτερος	ο πιο καλός	κάλλιστος, άριστος	πολύ καλός
κακός	χειρότερος	πιο κακός	ο χειρότερος	ο πιο κακός	χείριστος, κάκιστος	πολύ κακός
απλός	απλούστερος	πιο απλός	ο απλούστερος	ο πιο απλός	απλούστατος	πολύ απλός
μακρύς	μακρύτερος	πιο μακρύς	ο μακρύτερος	ο πιο μακρύς	μακρύτετος	πολύ μακρύς

4 Συμπληρώνουμε στις προτάσεις τον συγκριτικό βαθμό των επιθέτων:

- Οι βαθμοί μου στο β' τρίμηνο ήταν _____ (κακοί) από του α' τριμήνου.
- Ο _____ (απλός) δρόμος για να γυρίσουμε στο σπίτι είναι μέσα από το πάρκο.
- Φόρεσα την _____ (καλή) μου μπλούζα σήμερα.
- Είχε _____ (πολύς) κόσμο στην αγορά χτες το πρωί.
- Έφαγε _____ (λίγο) φαγητό απ' ότι συνήθως γιατί ξεκίνησε δίαιτα.
- Αποφάσισα να τρέξω την _____ (μακριά) διαδρομή από τις διαθέσιμες στον αγώνα.

5 Συμπληρώνουμε στις προτάσεις τον σχετικό υπερθετικό βαθμό των επιθέτων:

- Ποιος είναι _____ (καλός) μαθητής του σχολείου;
- _____ (μακρύ) ταξίδι που έχω κάνει είναι έως την Αυστραλία.
- Αυτή ήταν _____ (κακή) συμπεριφορά που έχεις δείξει ως τώρα.
- Ποια είναι _____ (απλή) λύση για το πρόβλημα των Μαθηματικών;
- _____ (πολύς) θόρυβος στο προαύλιο έγινε από τους μαθητές της έκτης.
- Ήταν _____ (λίγη) βροχή των τελευταίων χρόνων.

6 Συμπληρώνουμε στις προτάσεις τον απόλυτο υπερθετικό βαθμό των επιθέτων:

- Η επίδοσή μου στις εξετάσεις ήταν _____ (κακή).
- Το _____ (λίγο) που μπορείς να κάνεις είναι να ζητήσεις συγγνώμη.
- Οι οδηγίες για τη νέα συσκευή τηλεφώνου είναι _____ (απλές).
- Όλοι στο νησί γνωρίζουν πως ο γιαλός στο Καστράκι είναι _____ (μακρύς).
- Ο Γιώργος έχει _____ (καλός) χαρακτήρα.
- Ο καπνός από τη φωτιά στο δάσος ήταν πυκνός και _____ (πολύς).

Εννοιολογικός χάρτης με ανώμαλα παραθετικά των επιθέτων

4.2 Γιατί ταξιδεύουμε στο διάστημα;

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

- Ορθογραφία των ομαλών και μη ομαλών παραθετικών των επιθέτων
- Λεξιλόγιο για το διάστημα

Α) Στα παραθετικά των επιθέτων συναντάμε συχνά τις καταλήξεις

-ότερος, -ότερη, -ότερο

-ότατος, -ότατη, -ότατο

που γράφονται με **ο**, π.χ. τίμιος, τιμιότερος, τιμιότατος

Β) Στα παραθετικά των επιθέτων που προέρχονται από τοπικά επιρρήματα συναντάμε τις καταλήξεις

-ώτερος, -ώτερη, -ώτερο

-ώτατος, -ώτατη, -ώτατο

που γράφονται με **ω**, π.χ. από το επίρρημα κάτω, κατώτερος, κατώτατος

Γ) Στα παραθετικά των επιθέτων συναντάμε επίσης τις καταλήξεις

-ύτερος, -ύτερη, -ύτερο

-ύτατος, -ύτατη, -ύτατο

που γράφονται με **υ**, π.χ. ταχύς, ταχύτερος, ταχύτατος

7 Γράφουμε μονολεκτικά τα παραθετικά των επιθέτων. Προσέχουμε την ορθογραφία τους:

- Ο Ήλιος είναι _____ (λαμπρό) και _____ (φωτεινό) αστέρι σε σχέση με άλλα αστέρια του γαλαξία μας.
- Ο Δίας είναι _____ (μεγάλος) πλανήτης από τον Ερμή.
- Ο Ποσειδώνας είναι ένας από τους _____ (ψυχρός) πλανήτες του ηλιακού μας συστήματος.
- Ο κομήτης ταξίδευε με _____ (μεγάλη) ταχύτητα από αυτή που υπολόγιζαν ο Τζορτζ και η Άνι.
- Το σκάφος της Space Perspective θα προσφέρει _____ (πολύς) χώρο στους επιβάτες και το ταξίδι θα είναι _____ (πολυτελές). Το σύστημα του σκάφους θα είναι _____ (κομψό) και η εμπειρία του ταξιδιού _____ (συναρπαστική) από άλλα ταξίδια.

8 Γράφουμε τη σωστή λέξη στα κενά των προτάσεων:

(ζωή, ηλιακό, υδρατμών, νερό, πλανήτη, κατοικήσιμη, ατμόσφαιρα, επιστήμονες, άστρου, αστρονόμο, υγρή, θερμοκρασία)

- Την ύπαρξη _____ στην _____ ενός εξωπλανήτη ανακάλυψαν για πρώτη φορά _____ με επικεφαλής έναν Έλληνα _____ στη Βρετανία, τον δρα Άγγελο Τσιάρα.
- Είναι η πρώτη φορά σε παγκόσμιο επίπεδο που εντοπίστηκε _____ σε αέρια μορφή στην ατμόσφαιρα ενός _____ με ατμόσφαιρα παρόμοια με της Γης.
- Ο εξωπλανήτης βρίσκεται εντός της _____ ζώνης του _____ του, δηλαδή στην περιοχή όπου το νερό μπορεί να υπάρξει σε _____ μορφή.
- Θεωρείται πλέον ο μοναδικός πλανήτης γύρω από ένα άστρο έξω από το _____ μας σύστημα, ο οποίος διαθέτει τόσο νερό (πιθανώς σε υγρή μορφή), όσο και _____ που θα μπορούσε να υποστηρίξει _____.

Αντιστοίχιση
λεξιλογίου

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

- Καταλήξεις ρημάτων
- Ορθογραφία καταλήξεων επιθέτων

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

Εμπεδώνουμε την ορθογραφία των ρημάτων που λήγουν σε: **-ίζω, -ώνω, -εύω/-εύομαι, -αίνω, -άβω/-άβομαι, -έρνω**

Τα ρήματα που τελειώνουν σε **-ίζω** γράφονται με γιώτα (ι). Όπως: αρχ-ίζω, ζωγραφ-ίζω, αγχ-ίζω, γυρ-ίζω, συνηθ-ίζω κ.ά. Το ι της κατάληξης -ίζω διατηρείται σε όλες τις λέξεις της ίδιας οικογένειας.

→ Εξαιρούνται ορισμένα ρήματα που τελειώνουν σε **-είζω, -οίζω, -ήζω** και **-ύζω**, όπως: δανείζω, αθροίζω, πήζω, πρήζω, δακρύζω, συγχύζω, αναβλύζω, κατακλύζω.

Τα ρήματα που τελειώνουν σε **-ώνω** γράφονται με ωμέγα (ω), όπως: ανακοιν-ώνω, μεγαλ-ώνω, σηκ-ώνω, τελει-ώνω, χαμηλ-ώνω κ.ά.

Τα ρήματα που τελειώνουν σε **-εύω/-εύομαι** γράφονται με τον δίφθογγο ευ, όπως: γυρ-εύω, μαχειρ-εύω, χαζ-εύω, αλλά και μπερδεύω/μπερδεύομαι κ.ά.

→ Εξαιρούνται τα ρήματα κλέβω αλλά και σέβομαι.

Τα ρήματα που τελειώνουν σε **-αίνω** γράφονται με τον δίφθογγο αι, όπως: ανεβ-αίνω, κατεβ-αίνω, μπ-αίνω, βγ-αίνω, πηγ-αίνω κ.ά.

→ Εξαιρούνται τα ρήματα μένω, δένω, πλένω.

Τα ρήματα που τελειώνουν σε **-άβω/-άβομαι** γράφονται με αβ, όπως: αν-άβω, ρ-άβω, σκ-άβω κ.ά.

→ Εξαιρούνται τα ρήματα παύω/παύομαι.

Τα ρήματα που τελειώνουν σε **-έρνω** γράφονται με έψιλον (ε), όπως: γέρνω, σέρνω, φέρνω αλλά και γερνώ, περνώ κ.ά.

→ Εξαιρείται το ρήμα παίρνω.

Ορθογραφία
ρημάτων

1 Αναζητούμε στο ψηφιακό λεξικό ρήματα που τελειώνουν -ίζω αλλά και -είζω, -οίζω, -ήζω και -ύζω. Φτιάχνουμε μια λίστα με τις λέξεις και έπειτα δημιουργούμε τις δικές μας προτάσεις.

2 Φτιάχνω ρήματα σε -ώνω και -εύω από τα παρακάτω ουσιαστικά

ταξίδι		σίδερο	
φούσκα		μάγειρας	
χορός		κρύο	
κλαδί		φυτό	
καρφί		τέλος	
πληρωμή		βίδα	
ζύμη		θυμός	
κλειδί		κύκλος	
ψάρι		γιατρός	

3 Συμπληρώνουμε τα κενά με αι ή ε και τονίζουμε όπου πρέπει.

- Κάθε πρωί πηγ__νω στο μπάνιο και πλ__νω τα δόντια μου.
- Μετά δ__νω τα κορδόνια μου και βγ__νω έξω.
- Όταν είμαι στη στάση μπ__νω με προσοχή στο λεωφορείο.
- Δεν χορτ__νω το παιχνίδι γι' αυτό συχνά μ__νω αδιάβαστος/η.
- Τα πολλά γλυκά παχ__νουν, λέει ο παιδίατρος.
- Ο ήλιος μάς ζεστ__νει με τις ακτίνες του.
- Η δασκάλα μάς λέει να βγ__νουμε σιγά σιγά από την τάξη.
- Ενώ η μαμά πλ__νει τα πιάτα, εγώ μαθ__νω το μάθημά μου.
- Όταν αρρωστ__νω, παραμ__νω στο σπίτι μέχρι να γίνω καλά.
- Μ__νω στην οδό Φαντασίας 12.

4.3 Τι γνωρίζουμε για τη σελήνη;

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

Εμπεδώνουμε την ορθογραφία των επιθέτων με παραγωγικά επιθήματα **-ινός, -ικός, -ιμός** και των εξαιρέσεών τους

Στα κείμενα που μελετήσαμε συναντήσαμε επίθετα που τελειώνουν σε **-ινος, -ικός, -ιμος** και γράφονται με γιώτα (ι).

Π.χ. ο κοντινός – η κοντινή – το κοντινό
ο διαστημικός – η διαστημική – το διαστημικό
ο χρήσιμος – η χρήσιμη – το χρήσιμο

Όμως, υπάρχουν και μερικές εξαιρέσεις:

-ινος: πρωινός, αληθινός, μακρινός, μάλλινος, ξύλινος κ.ά.

→ Εξαιρούνται: φωτεινός, φτηνός, επικίνδυνος κ.ά.

-ικός: σπιτικός, νηστικός, ευγενικός, συμπαθητικός, αθλητικός κ.ά.

→ Εξαιρούνται: θηλυκός, δανεικός κ.ά.

-ιμος: νόστιμος, φρόνιμος, χρήσιμος, νόμιμος κ.ά.

→ Εξαιρούνται: πρόθυμος, επώνυμος, διάσημος, έτοιμος κ.ά.

4 Αντιστοιχούμε τις λέξεις της στήλης **A** με τις λέξεις της στήλης **B**, ώστε να βγάζουν νόημα. Έπειτα, σχηματίζουμε επίθετα και τα γράφουμε μαζί με τα ουσιαστικά της φράσης.

A	B	
ζακέτα •	• του σχολείου	_____
αίθουσες •	• για τα παιδιά	_____
καράβι •	• των Χριστουγέννων	_____
μπουκάλι •	• γιορτής	_____
κανάτα •	• από μαλλί	_____
παπούτσια •	• από χαρτί	_____
παιχνίδια •	• από πηλό	_____
στολίδια •	• από ξύλο	_____
ιστορίες •	• του αθλητή	_____
μέρες •	• από γυαλί	_____

5 Δημιουργούμε επίθετα από τις παρακάτω λέξεις:

βράδυ		σπίτι	
προσέχω		μακριά	
κοντά		πανί	
σκοτάδι		υγεία	
χρήση		νοστιμίζω	
εξοχή		αλήθεια	
όρος (βουνό)		φως	

6α Συγκρίνουμε τα λήμματα *σελήνη*, *διάστημα*, *αστροναύτης* ανάμεσα στο *Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής (ΛΝΚ)* και στο *Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας (ΧΛΝΓ)*. Τι ομοιότητες και τι διαφορές παρατηρούμε;

Πώς εντοπίζουμε το Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής

Οδηγίες χρήσης για το Λεξικό Κοινής Νεοελληνικής

6β Έπειτα, αφού διαβάσουμε με προσοχή τις οδηγίες χρήσης των ψηφιακών λεξικών, αναζητούμε στο ΛΝΚ και στο ΧΛΝΓ τα: *διαστημα** και *αστρο**. Παρατηρούμε πόσα λήμματα εμφανίζονται και συζητάμε τις ερμηνείες τους.

Πώς εντοπίζουμε το Χρηστικό Λεξικό Νεοελληνικής Γλώσσας

Οδηγίες χρήσης για το Χρηστικό Λεξικό της Νεοελληνικής Γλώσσας

6γ Επίσης, μπορούμε να εντοπίσουμε λέξεις με τα παραγωγικά επιθήματα *-ινος*, *-ικος*, *-ιμος* αλλά και τις εξαιρέσεις τους, όπως *-εινος*, *-ηνος*, *-υνος*, *-υκος*. Αφού επιλέξουμε μόνο τα επίθετα, συζητάμε τις σημασίες και τα παραδείγματά τους. Μπορούμε να γράψουμε και δικά μας παραδείγματα.

Πώς μπορούμε να γίνουμε κι εμείς «ταξιδιώτες του διαστήματος»;

4.4

Επαναληπτική υποενότητα

ΛΕΞΙΛΟΓΙΟ

1 Χωριζόμαστε σε ομάδες και αναζητούμε στα ψηφιακά λεξικά αλλά και στο διαδίκτυο τις λέξεις: Ήλιος, Δίας, Άρης, Αφροδίτη, Ερμής, Ουρανός, Γαλαξίας. Συγκεντρώνουμε πληροφορίες και γράφουμε ένα σύντομο κείμενο για την καθεμία λέξη.

2 Αντιστοιχίζουμε τις λέξεις που συναντήσαμε στα κείμενα με τη σημασία τους:

A

- Τροχιά •
- Περιφορά •
- Αποικία •
- Τάφος •
- Πυθμένας •
- Στρατόσφαιρα •
- Κομήτης •
- Υδρατμοί •
- Πραγματεία •
- Προσελήνωση •

B

- Ο βυθός
- Θαλάσσιο ρήγμα
- Τόπος που μετακινούνται μαζικά άνθρωποι
- Η κίνηση γύρω από τον Ήλιο
- Η πορεία ενός σώματος
- Ουράνιο σώμα
- Στρώμα της ατμόσφαιρας
- Νερό σε αέρια μορφή
- Η προσγείωση στη σελήνη
- Γραπτό κείμενο επιστημονικού χαρακτήρα

Πόσο καλά γνωρίζουμε τη γραμματική της ενότητας;

Τι γνωρίζουμε για τα επίθετα

ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ

3 Εντοπίζουμε τους επιθετικούς προσδιορισμούς των κειμένων «Πας ταξίδι στο διάστημα με 125.000 δολάρια;» και «Από τη Γη στη Σελήνη» και τους χωρίζουμε στις αντίστοιχες κατηγορίες, όπως στα παραπάνω παραδείγματα. Έπειτα, τους αντικαθιστούμε με δικούς μας επιθετικούς προσδιορισμούς.

4 Από τα παρακάτω ουσιαστικά φτιάχνουμε επίθετα και τα παραθετικά τους. Προσέχουμε την ορθογραφία των λέξεων:

Ουσιαστικό	Επίθετο στον θετικό βαθμό	Επίθετο στον συγκριτικό βαθμό	Επίθετο στον υπερθετικό βαθμό
χρήση			
σκοτάδι			
συμπάθεια			
άθληση			
προθυμία			
ευγένεια			

5 Συμπληρώνουμε τα ρήματα μέσα από τα κείμενα του βιβλίου:

- «Και αν κερδ___», συνέχ___, «τον πόλεμο που τώρα αρχ___ εναντίον των κατοίκων του Ήλιου, θα ζήσετε κοντά μου οι πιο ευτυχισμένοι από όλους τους ανθρώπους».
- Αν έχεις σαν όνειρό σου να ταξιδ___ στο διάστημα, καλό είναι να αρχίσ___ να αποταμι___ γιατί τα 125.000 δολάρια που ζητά η εταιρεία διαστημικού τουρισμού SpacePerspective δεν μαζεύ___ από τη μία μέρα στην άλλη.
- Η έκθεση «Η Μούσα του Apollo: Η Σελήνη στην εποχή της Φωτογραφίας» περιλαμβάν___ 170 φωτογραφίες
- Αυτή τη στιγμή ο αστροναύτης κατεβ___ από το διαστημικό όχημα και πηγ___ να σηκ___ τη σημαία στη Σελήνη.

4.4 Πώς μπορούμε να γίνουμε κι εμείς «ταξιδιώτες του διαστήματος»;

Αυτο-αξιολόγηση

Βάζουμε ✓ σε ό,τι μπορούμε να κάνουμε καλά.

Σε αυτή την ενότητα έμαθα:

- πώς να διακρίνω τους επιθετικούς προσδιορισμούς.
- πώς να δηλώνεται το ποσό με επιρρήματα.
- πώς να σχηματίζω τα παραθετικά ομαλών και μη ομαλών του επιθέτου
- πώς να εντοπίζω τα ρήματα που λήγουν σε -ίζω, -ώνω, -εύω/-εύομαι, -αίνω, -άβω/-άβομαι, -έρνω αλλά και τις εξαιρέσεις τους
- πώς να διακρίνω και να σχηματίζω επίθετα με παραγωγικά επιθήματα -ινός, -ικός, -ιμός αλλά και τις εξαιρέσεις τους
- πώς να ξεχωρίζω τις διαφορετικές λειτουργίες των εγκλίσεων
- πώς να αξιοποιώ το λεξικό και να διακρίνω τα δομικά στοιχεία ενός λήμματος.....

Ανακαλύπτουμε τη σημασία των φράσεων.

Ενότητα 1

Φιλιππάκη-Warburton, Ε., Γεωργιαφέντης, Μ., Κοτζόγλου, Γ. & Λουκά, Μ. χ.χ. *Γραμματική Ε΄ & ΣΤ΄ Δημοτικού*. Διαδραστικά σχολικά βιβλία. Υπουργείο Παιδείας, Έρευνας και Θρησκευμάτων. Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής. Ανάδοχος Συγγραφής: Εκδόσεις Πατάκη. Ινστιτούτο Τεχνολογίας Υπολογιστών και Εκδόσεων «Διόφαντος». http://ebooks.edu.gr/ebooks/v/html/8547/2009/Grammatiki_E-ST-Dimotikou_html-apli/

Ενότητα 2

Μαγκανά Αγγελική. 2023. Κιπτσόγκε: Η απλή διατροφή του κορυφαίου μαραθωνοδρόμου. Sportsfeed (<https://sportsfeed.gr/kiptsogke-i-apli-diatrofi-toy-koryfaioy-marathonodromoy/>)

ΕΙΚΟΝΕΣ/ΦΩΤΟΓΡΑΦΙΕΣ

Ενότητα 1

σσ. 7,12,15 Shutterstock [<https://www.shutterstock.com/>]

Ενότητα 2

σσ. 25, 42 Shutterstock [<https://www.shutterstock.com/>]

Ενότητα 3

σσ. 43, 49 Shutterstock [<https://www.shutterstock.com/>]

Ενότητα 4

σσ. 61, 63, 66, 69, 71 Shutterstock [<https://www.shutterstock.com/>]

